

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂՈՍՈՍԸ մարտի 25-ին առաւօրը Կարսի երկաթուղիով ուղևորեց Սանահին Ալէքսանդրապոլի վրայով Եջմիածին վերադառնալու մրադրութեամբ, Սանահին և Ալէքսանդրապոլ Վեհափառ մրադիր է մնալ երկու-երկու օր:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ 2-րդ ԱՐՄԷԱԿԱՆ ԿՈՐՊՈՒՍ, Կազմում է Կովկասում 2-րդ արմէական կորպուս, առաջինի մէջ մտնելու են 20-րդ և 39-րդ հետեակ զօրաբաժինները (ղիւղիւններ) իրենց արտիլերիայով և 1: Եւ 2-րդ Կովկասեան քաղաքային զօրաբաժինները, 2-րդ կորպուսը մտնելու են Կովկասեան գրեհաղերեան, 21-րդ հետեակ զօրաբաժինները իրենց արտիլերիայով, Կովկասեան հեծեալների զօրաբաժինը և հրադանաձիգ (սորելկովալա) բրիգադը: Կորպուսներից դուրս մնալու են պահեստի և տեղական զօրքերը և մի քանի կազակային մասերը: Երկրորդ կորպուսի հրամանատար նշանակուած է ալթմեանը՝ դեն. Ջեղեման, առաջինը՝ գեներ. լէյտ. իշխ. Միխ. Կալխ. Ամիրաջիբէ:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱՀԱՆԴԱՊԵՏ, Բերովի տեղ, նշանակւած է գնդապետ իւան Նիկոլաւելի Սւէչին, Վերջինս Մոսկուայի նահանգի ազնւականներից է, սպալութիւն սրացաւ 1885-ին և ծառայեց Նորին Մեծութեան լէյբ-գւարդիայի հուսարեան գնդում, իշխ. Գ. Ս. Գալիցիւնի Կովկասեան կառավարչապետ նշանակւելով՝ Սւէչինը դրեց սորա կարգադրութեան տակ, 1898-ին եղաւ գնդապետ և նշանակեց Կովկասեան զօրքերի հրամանատարի ադիւտանտ, հաշւելով գւարդէեան հեծելազօրի մէջ, Նա միշտ ուղեկցել է իշխան կառավարչապետին՝ սորա բոլոր ուղևորութիւնների ժամանակ Կովկասում, իսկ վերջերքս գործած մասնակցութիւն ունեցաւ Թիֆլիս քաղաքի սանիտարական հետազօտութեան համար նշանակւած բանձնաժողովի մէջ:

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱ, Կալսերական հրամանով նոր կանոններ են որւած օրէնքներ մշակելու և հրատարակելու եղանակի վերաբերմամբ աչն խնդիրների մասին, որոնք Ֆինլանդիային վերաբերելով հանդերձ՝ նաև ընդհանուր կայսրութեան են վերաբերում: Նոր կանոնները նպատակ ունին աւելի միակերպութիւն առաջ բերելու՝ ֆինլանդական սէյմին

որաւով միայն կարծիք չաշտնելու իրաւունք աչգ խնդիրներն վերաբերմամբ:

—Ներքին գործոց մինիստրը կարգադրել է, որ հին նամակադրոշմների վրայ 1891-ին որոշած մինիստրական կարգադրութեամբ կալսերական նշանների հետ միասին եղող շրջանակները, որոնք միայն Ֆինլանդիայի համար էր, պիտի վերացնեն և այսուհետ Ֆինլանդիայում պիտի գործածեն հանրա-կալսերական պատրաստ նշանները:

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Թիֆլիս, կառավարութեան կարգադրութեամբ դատի են ենթարկւած քաղաքագլուխ պ. Լեւոնդուբեան, վարչութեան նախկին անդամներ պպ. Իւանենկո և Վերմիշև և ներկայիս անդամներ՝ Խոսրովեան և իշխ. Ալ. Արզուման:

Շուշի. Քաղաքացիին խորհրդարանի քաղաքագլուխը ընտրւած է պ. Վերնովկին, որը Շուշու գաւառագետի օգնական է եղած:

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵՎ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ: Ներքին իշխան կառավարչապետը ներքին գործոց մինիստրի հետ միասին մշակել է հայոց բարեգործական ընկերութիւնների համար նոր կանոնադրութիւն, որ և Թիֆլիսի նահանգապետի կողմից առաջարկւել է Հայոց բարեգործական ընկերութեան կենտրոնին, և Բաքուի նահանգապետի կողմից՝ Բաքուի Մարդասիրական ընկերութեան: Նոր կանոնադրութեան ծրագրով վերացում է հայոց բարեգործ. ընկերութիւնների կանոնադրութիւններից կրթական մասը (գրադարան-ընկերացարաններ, օժանդակութիւն աշակերտներին-ուսանողներին, ղալոցներին), բայց և նպատակ է դնում նրա օգնական օգնել հաշտւորդականներին՝ հագուարով, կերակրով, ապաստարաններով, գործ ձարելով, գործիներ գնելու օգնութիւնով, արդիւնագործութեան վաճառքին օգնելով, բժշկական օգնութիւնով, աղքատանոցներով, որբանոցներով, անկարողներին հայրենիք վերադառնալու միջոց տալով: Ամեն մի ընկերութիւն պիտի գործի միմիայն աչք բնակիչների համար, ուր ընկերութիւնը հաստատւած է. աչգպիտով կովկասեան հայոց բարեգ. ընկերութեան ձիւղերը կարող են դառնալ անկախ մարմիններ, իսկ ալժմեան կենտրոնը պիտի կոչւի «Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութիւն», Բաքուի՝ «Բաքուի հայոց բարեգործական ընկերութիւն»: Անդամաւճարը 6՝ ուրիշ է: Ընկերութիւնները կարող են ընդունել նախնիք՝ փողով և իրերով, աչք և կտակներով. (կոնցերտներ և աչք բաց է թողած), Գործավարութիւնը և գրագրութիւնը կադարելու է ուսանելու: Ընկերութիւնների փակելու դէպքում գուրը անցնում է ամեն մէկը իւր քաղաքի ինքնավարութեան, որը կտակներով թողածները գործադրում է կտակների տրամադրութեան համաձայն, մնացածը՝ իւր հաւեցողութեամբ:

Թիֆլիսի կենտրոնը ապրիլի 1-ին արտակարգ ընդհանուր ժողովում միաձայն որոշեց ընդունել առաջարկած նոր կանոնադրութիւնը որը սակայն պիտի զրկւի ի հաստատութիւնս. իսկ մինչև այդ՝ չին ընկերութիւնը դեռ կ'շարունակի իւր գործունէութիւնը ցալժմեան կանոնադրութեամբ—Բաքու ընկերութիւնը իւր որոշումը կապահովելու է ապրիլի 3-ին ճշանակած արտակարգ ընդհանուր ժողովում:

Թիֆլիսի կենտրոնի ընդհանուր ժողովի մէջ գլխաւոր հարցը ալս եղաւ թէ ժողովը ձեռնհաս է արդեօք ինքը վճռելու նոր կանոնադրութեան հարցը, քանի որ չինը դորանով խափոնում է, իսկ խափանման հարցը, ըստ ցալժմեան կանոնադրութեան 45-ի, կարելի է վճռել միայն «ընկերութեան բոլոր անդամների երկու երրորդականի վճռով»: Նոքա մոռանում էին, որ ժողովը չէր եկած վճռելու ընկերութեան խափանման, ալ միայն կանոնադրութեան փոփոխման խնդիրը, որը նոյն 45-ի համաձայն, վճռում է կենտրոնի ընդհանուր ժողովը միայն և ոչ կենտրոնը իւր բոլոր ձեռնարկով: Բայց թէ նոր կանոնադրութեան չընդունելը պիտի առաջացնէր ընկերութեան խափանումը—այդ արդէն պիտի լինէր force-majeure-ի զօրութեամբ: Իսկ ինչ վերաբերում է ընկերութեան գոյքին, որի մասին կարգադրութիւն անելու համար, խափանման դէպքում, կանոնադրութեան § 50-ի համաձայն, նոյնպէս պահանջուած է ընկերութեան (կենտրոնի և ձեռնարկի) բոլոր անդամների երկու երրորդականի վճիռը, այդ խնդիրը աւելորդ էր չուզել, քանի որ քէտրելի առարկան ոչ թէ ընկերութեան խափանումն էր, ալ կանոնադրութեան փոփոխութիւնը կառավարութեան կողմից առաջարկած ծրագրի համաձայն: Այն գումարները և գույքերը, որոնք կարող են պատկանել միմիայն ցալժմեան կանոնադրութեամբ գործող ընկերութեան և ոչ նոր կանոնադրութեամբ կերպարանափոխող ընկերութեան, —այդպիսի գումարներն ու գույքերը բնականաւ է որ պիտի լիկւիդացիալի ենթարկւեն համաձայն նւիրատուների և աւանդ տուողների պալմաններին. օրինակ, պ. Գ. Սունդուկեանցի ընկերութեանը պալմանական կերպով պահ տւած գումարը պիտի վերադարձւի իրեն. նոյնպէս պ. Սմբատ Շահազիզի տւած գումարը «Աբովեան-Նազարեան» ֆոնդի համար ընկերութեան սեփականութիւնը չէ, ուրեմն պիտի ալժմից ետ տրուի սեփականատիրոջ (պ. Շահազիզին). բայց Խուլաղեանի կտակով թողածը պիտի չարտուի, որովհետեւ նա պիտի անցնէր Ներս. զպրցին միմիայն ընկերութեան խափանման և ոչ նաև կանոնադրութեան փոփոխման դէպքում. իսկ կտակի համաձայն՝ կտակակատարի անւան մի բարեգործական հիմնարկութիւն պիտի հիմնւի Թիֆլիսում, և շատ բնական է որ այդ կտակի սուանդը պիտի անցնի ապագայ «Թիֆլիսի»:

Հալոց բարեգ. ընկերութեան, իսկ եթէ կան գումարներ, որոնք նշանակած են, գիցուք, թոշակաւորներ պահելու համար, որ ճոր կանոնադրութեամբ ալ ևս չի կարելի, աղբալիսի գումարների մասին կարգադրելու համար պէտք է ալժմից դիմել նաև բոլոր ձեռքերին և բոլոր անդամների $\frac{2}{3}$ ձայնով չառկացնել կանոնադրութեամբ թուլարորած նպատակներին վերջնականապէս: Նոյնպէս վարելու է նաև ալն գումարների հետ, որոնք չափով նշանակութիւն չունէին և գուք են ոչ թէ ընկերութեան թիֆլիսի ձեռքի (== Կենտրոնի), ալ ամբողջ ընկերութեան: Շար բնական է որ ընկերութեան գրադարան ընթերցարաններից ամեն մէկը պիտի նկատուի որպէս գուք հոր-հատ ձեռքերի, և օրինակ, կարգադրութիւն անելը Շուշալ ձեռքի գրադարան-ընթերցարանի համար պիտի պարկանի նոյն ձեռքի ընդհանուր ժողովին, թիֆլիսին՝ Կենտրոնի ընդհանուր ժողովին, և ալն, ընկերութեան գուքերից ոմանք, ուրեմն, ըստ մեզ, իրենց լիկւիդացիայի համար կարօտ են ընկերութեան բոլոր անդամների $\frac{2}{3}$ -ի հաւանութեանը, իսկ ոմանք՝ ամեն մի ձեռքի անդամների $\frac{2}{3}$ -ի հաւանութեանը:

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍՍՈՒՄ ունեցաւ իւր տարեկան ընդհանուր ժողովը ներկայ փետրուարի 14 և 21-ին: Խորհրդի տաժ հաշի համաձայն ընկերութեան թիֆլիսի ձեռքի (Կենտրոն) մուտք եղած է 1899 թ-ին 7.210 ռ., իսկ մնացորդներով 1898 թեւականից 11.706 ռուբլի 18 կոպէկ: 1899-ի մուտքը կազմել են՝ տոկոսներ անձեռնելի գումարների 2.550 ռ., տոկոսներ Արուստ-Նազարեան գումարի 500 ռ., անդամավճար 300 անդամի 1500 ռ., երկուլթից 2000 ռ., նւէրներ 500 ռ., ընթերցարան-գրադարանից 160 ռուբլի:—Մասք եղած է 10.306 ռ. 18 կոպ. ալս գումարից որւած են (կոպէկները չհաշւելով) I. Թոշակներ թիֆլիսի դպրոցներում աշակերտողներից 47 հոգու (60-ական ռուբլի) և Ռուսիայի բարձրագոյն դպրոցների հալ ուսանողներին (120-ական ռուբլի), որպէս նաև ժամանակաւոր և միանւագ նպաստներ ալ և ալ աշակերտների և ուսանողների (1109 ռ.) ընդամենը 4.649 ռ.: II. Տառապեալներին 900 ռ.: III. Գրադարան-ընթերցարանին 2.405 ռ.: IV. Դիւանական ծախք 1.295 ռուբլի: V. Արուստ-Նազարեան գումարի տոկոսներից մնացորդ 796 ռուբ. 96 կոպ., VI. Պետական 5% -ը 175 ռ. և անձեռնելի գումարի մուտքի մնացորդից 5% -ը 85 ռ.: Մնում է 1400 ռ. որ պիտի չառկացուի դաղթականաց աշակերտների պահպանութեան 1900 թեւականին ընթացքում:

Հաստատեցին ընկերութեան ձեռքերի նախահաշիւները 1899-ի համար, միայն թէ Բաթումի ձեռքի վերաբերմամբ որոշեց որ Կեն-

որոնին հարուցանելիք պարտքի մնացորդ չարձ 1200 ռուբլին վճարել տարէցտարի, 1-99-ին 300 ռուբլի, մերժելով Բաթումի ճիւղի ընդհանուր ժողովի անդեղի խնդիրքը և պ. Առ. Սարուխանեանի փաստաբանութիւնը՝ նշիրել ճիւղին ալդ պարտքը, մոռա-
նալով որ Անտրոնի ընդհ. ժողովը տարիներ առաջ, փոխ էր
դրել Բաթումի ճիւղին 3000 ռ. անձեռնելի դումարներով:

Փետր. 21-ին ժողովը զբաղւեց խուղաղեանի կտակի գործով և
երկար շարք ընտրութիւններով: Անցեալ ապրիլին ընտրած չան-
նաժողովը, որին որած էր խուղաղեանի անունով հաստատութիւն
հիմնելու առաջարկները քննել, ներկալացրեց իւր ղեկուցումը: Յանձ-
նաժողովը եղած առաջարկներին առաւելութիւն տւել էր որանոցի
մասին եղած առաջարկին, որի հիմունքները չաննաժողովը ծրա-
դրած ներկալացրեց ընդհ. ժողովին: Ապա ընկերութեան խորհուրդը
առաջարկել էր ապաստարան հիմնել, իսկ չաննաժողովի երկու ան-
դամները՝ ընկերութեան զբաղարանը հարստացնել խուղաղեանի
կտակի գումարների արդիւնքով: Յաննաժողովի ղեկուցագիրը կազ-
մւում էր հանդամանօրէն և պարզ: Ընդհանուր ժողովի մէջ սակաչն
ձաշներ լսեցին չօգուտ խնդրի չեղածութեան Ալկը (Սարուխանեան)
առաջ բերաւ այն թէ իւր ղեկուցագրից բաւականաչափ պարզ
չի ելելով թէ ինչ տիպարի հաստատութիւններ են առաջարկած-
ները: Ալդ հերքեց և առարկողը, որբանոցին վերաբերեալը չեղ
առաւ իւր խօսքը: Մի երկրորդը՝ (Հ. Առաքելեան) չալոյնեց թէ
պէտք է չեղածգել ղեկուցագրի քննութիւնը, որովհետեւ խուղաղեանի
թողած քարանսարան պիտի վերանորոգւի, եղած դրամի մեծ մասը
պիտի գնալ նորա վերաշինութեան: Ալդ առարկողին պատաս-
խանեցին որ քարանսարան որ վերաշինուի՝ աւելի ևս եկամուտ
պիտի բերի և ոչ աւելի պակաս, հետեալէս ալդ հանգամանքը չի
կարող մեզ խանգարել որ կանգ առնենք, օրինակի համար, որբանոցի
վրայ Առարկող եղաւ նաև (Շահվերդեան) թէ պէտք է չեղածգել,
որովհետեւ քարեգործական հիմնարկութիւնները համար նորմալ կանո-
նադրութիւն է մշակւած կառավարութեան կողմից, ու լաւ կը լինէր
սպասել՝ ալքի առաջ ունենալու համար նորմալ կանոնադրութիւնը: Այս
վերջին առարկութիւնը միակ բանաւորը թւաց ժողովականներին,
որոնք որոշեցին մի առժամանակ չեղածգել խնդրի քննութիւնը:
Ապա երկար վիճեց ալս թէ չեղածգելով՝ ու՞մ չանձնի գործը:
Վճուեց թողնել գործը նոյն չաննաժողովի ձեռքում, լրացնելով այն
նոր չորս անդամներով և աչնպէս, որ խորհրդի անդամների հետ
միասին խորհրդակցելի, ղեկուցող պատրաստուի ու տպել ու խնդրի
վերջնական լուծման համար մի քանի ամսից չեղով ընդհանուր ժո-
ղով գումարելի:

ժողովը պապ զբաղեց ընտրութիւններով: Ներկայ էին ընդամենը 43 անդամ, մինչդեռ պէտք էր ընտրել 19 հոգի: Հասկանալի է, այն ճերմոգամբութիւնը որով պիտի վերաբերէր ժողովը դէպի ընտրել փամեցողներից ոմանք: Ահա ընտրութիւնների արդիւնքը.

Նախագահ ընդհանուր ժողովի՝			
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեան	33	սպ.	9 սև (վերընտրած)
Խորհրդի անդամ Ալ. Անանեան.	36	»	7 »
Ալ. Երիցփոխեան.	34	»	9 »
պահանջ- Յովս. Ամիրխանեան	33	»	9 » (ընտրւած)
ուում է ձալ- Յ. Մելիք Բախտամեան	30	»	12 »
ձեռնի 3/3-Ը. Փիլ. Վարդապետեան	29	»	13 » (վերընտրւած)
Աւ. Եղեկեան.	26	»	16 » (ոչ ընտրւած)
Խորհրդի փոխ անդամներ՝			
Ստ. Մալխասեան.	39	»	3 » (ընտրւած)
Կոնս. Հեջուբեան.	31	»	10 »
Գէորգ Ղարաջեան.	30	»	12 »
Նիկ. Աբրահամեան.	30	»	12 »
Վերադարձող մասնաժողովի անդամ-ներ՝			
Սարգ. Սարադեան.	38	»	4 »
Կար. Շիրինեան.	35	»	7 »
Սալ. Տէր-Մարգարեան	30	»	12 »
Ալ. Շահիկեան.	30	»	12 »

Վրադարանական մասնաժողովի ան-

դամներ՝ վերընտրեցին նախկին անդամները:

Խուղադեանի կողակի լանձնաժողովը (որի անդամներն են՝ Բժշկ. Ար. Զարգարեանց, Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանց, Եր. Լալաբեան, Կարապետ Եաղուբեան, Վաս. Վարդանեան և Աւ. Արասխանեանց) լրացնելու համար քւէարկեցին՝

Ստ. Մալխասեան.	41	սպ.	1 սև (ընտրւած)
Տիգ. Փիրումեան.	33	»	9 »
Սիմէօն Շահվերդեան.	32	»	10 »
Գէորգ Ղարաջեան.	31	»	11 »
Համբ. Առաքիլեան.	29	»	13 » (ոչ ընտրւած):

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ II ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ալ տարի դու-մարեց Հալէլւելից և փեց Նոր Գումարով մարտ 26-31: Ներկայ էին ընդամենը 20 ուսանող և 1 սւսանուհի, մեծ մասամբ Գերմանական համալսարաններից, 2-ը Ֆրանսիայից (Պարիզ և Նանտ) և 2-ը Զւից-ցերիայից (ժընև և Յիւրիխ): Շաբաթը չկարողացան դալ: Զեկու-ցումներ արին հրեք հոգի (պպ. Նալբանդեան, Թոքաթլեան, Մ.

Յովհաննիսեան): Գործնական որոշումներից կարևորագույնն էր՝ ամեն-
վեցամսեակին հրադարակել տեղեկագրի, որը պիտի պարունակի տե-
ղեկութիւններ համաժողովի, ուսանողական խմբերի և ուսանողների
մասին, ուսանողական խմբերի հաշվետուութիւնը և հետաքրքիր տե-
ղեկութիւններ ուսանողական կեանքից: Մի քանի ուսանողների
դարձրինակ առաջարկութիւնը—հրադարակել տեղեկագրի տեղ մի
սլարբերական հանդէս—մերժեց, որովհետեւ դա անպատճառ կը շեղէր
ուսանողական հողից և կ'որար նրան ուսանողական ինտերէսներից
դուրս գործնական բնաւորութիւն:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ ՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱԳԻՐԸ: Մի-երկու տարի
առաջ Մուրճ'ում ցանկութիւն էինք չափնում, որ արդասահմանի
հաշ ուսանողների համաժողովը իւր հոգացողութեան առարկաներից
մէկը շինէ հաշ ուսանողութեան մասին ճշգրիտ և լիակատար տեղե-
կութիւններ ժողովելու: Այդ ցանկալի բանը ալժմ իրագործած ենք
տեսնում: Արդասահմանի հաշ ուսանողութեան II-րդ համաժողովից,
որ կալացաւ Հալեքերբում ներկա մարտին, ստացել ենք Գեր-
մանիայի, Ֆրանսիայի և Զւիցէրիայի հաշ ուսանողութեան մի վի-
ճակագիրը, ուր անլիակատար են տեղեկութիւնները միայն Պարիզի
և ժըննի նկատմամբ: Վիճակագրի համաձայն բոլոր հաշ ուսանողները
թիւր վիշեալ երեք երկիրներում է մօտաւորապէս 202, որից ամե-
նաշատը Պարիզում (մօտ 98), Բերլինում (22), ժընն (18), Լէյպցիգ
(11), Մոնպէլիէ (10), Դոսից պակաս են Նանսի (9), Միւնխեն (8),
Յիւրիխ և Լոդան (6-ական), Դարմշտատ (4), Ֆրալէրգ և Հալէ
(3-ական), Դրէզդէն (2). Բրեսլաւ և Ննա (1—1): ժըննի նկատմամբ
պիտի աւելցնենք որ բոլոր հաշ ուսանողների թիւը մօտ 40 է, բաց
տեղեկութիւններ կան միայն լիշեալ 18-ի մասին (Երեւի սոքա իս-
կական ուսանողներն են): Գերմանիայում 55 հաշ ուսանողներից 49-ը
Ռուսիայից են, իսկ սոցաճից՝ 45-ը Կովկասից: Ֆրանսիայի հաշ ու-
սանողները ամենամեծ մասամբ Տաճկաստանից են, Զւիցէրիայում՝
գրեթէ հաւասար թւով ալգ երկու երկիրներից:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼ: Բոնատէր, հանդէս հախօսական, պարտական, լեզ-
ւարանական և քննական. Դնօրէն՝ Կ. Յ. Բասմաջեան, աշխարակ-
ցութեամբ ազգալին և օտար արեւելադիրտաց, Բաթնեզինը դարեկան
չորս զրքի համար 20 Քրանկ ամէն տեղ. իւրաքանչիւր գիրքն՝ առ-
նըւադն 100 էջ է բաղկացեալ՝ կ'արժէ Քրանկ 6: Հասցէ՝ Paris,
Boulevard Rochech uart, 112:

Թերթը սկսելու է լուս տեսնել ներկա մարտի վերջից, առ
ալժմ վիժագրութեամբ միայն «քանի որ ալս տեսակ դուր մասնա-
գիրտական թերթ մը դաւաւին չի կրնար պահել ազգին ընդհանրու-
թիւնը, ալ գիտնականք միայն»:

Թերթի բովանդակութեան մասին խմբագրական ծանուցման մէջ, որ ղրկած է մեզ չարտարարութեան Թերթի ձեռք, ասւած է հետեւելը.

Ինչպէս անունէն չպիտի է, Բանասէրը պիտի խօսի զուր բանասիրական նիւթոց վրայ.— Պիտի հրատարակէ մեր ազգային հաւիսութեան, պատմութեան և մատենագրութեան վերաբերեալ հետազօտութիւններ, Պիտի որպէ թարգմանութիւններ ու քաղածներ հայկական, ասորական, պարսկական, շոշական բեւեռագրաց և այլ արձանագրութեանց աչն մասերէն՝ ուր մեր ազգին և երկրին նկատմամբ տեղեկութիւններ կամ թէ ակնարկութիւններ կան: Պիտի դրաղի բնիկ պատմական խնդիրներով, հետազօտելով մեր նախնեաց և օտար մատենագրութիւնները, Պիտի քննէ մեր մատենագրաց բնագիրներն և այլ և այլ հաշերէն ձեռագիրներ: Պիտի հրատարակէ լեզւաբանական և սրտգաբանական նիւթոց վրայ ուսումնասիրութիւններ:

Ասոնցմէ զաւր՝ Բանասէրը տեղեկութիւններ պիտի որպէ նաև արևմտեան Եւրոպայի գլխաւոր մատենադարանաց մէջ պահւած հաշերէն ձեռագրաց մասին, հրատարակելով անոնց կարարեալ ցուցակներն ալ:

Նոյնպէս և սկիզբն պիտի դնէ հրատարակութեան մեր հմուտ աշխարակցին Կեր. Սուքիաս վ. Պարոնեանի աչն ընդարձակ և կարևոր գործին՝ որուն պատրաստութեան կ'աշխարի քսան տարիէ ի վեր. աչս գործն է՝ Մատենացուցակ մը եւրոպական և ասիական օտար լեզուներով միաչն ցարդ հրատարակւած ամէն տեսակ գրքերու, լօղւածներու և նմանեաց, որ կը խօսին մասնաւորապէս կամ անցողաբար Հայոց վրայ,— զանց չընելով որալ նաև անոնց համաօտր ամփոփումն և կամ հաղածիկը:

Բանասէրը պիտի քննէ ևս աչն ամէն բանասիրական նոր հրատարակութիւններ՝ որ կը ղրկին հանդիսիս տնօրինութեան:

ՌՈՒՍԱՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԸ:

Փետրւարի 8-ին Պետերբուրգի համալսարանում, աքորի ժամանակ, տեղի ունեցաւ դժգոհութիւնների ցուց ուսանողների կողմից դէպի ուէքորը. նոյն աղ օրը փողոցում ուսանողները հանդիպեցին կազակների, որոնք արձակում գործեցին ուսանողների վրայ: Այդ դէպքից լիտոյ ուսանողները մեծ մասամբ սկսեցին չլաճախել դասախօսութիւններին: Պետերբուրգի ալ բարձրագոյն դպրոցների ուսանողները հետեցին նոյն յօրինակին, որպէս նաև դէպքից մի տասնեակ օր անց՝ Մոսկուայի և բոլոր ալ համալսարանների ու բարձրագոյն դպրոցների ուսանողները: Այդ ցուցերի զիմաց՝ բաղմաթիւ

ուսանողներ արձակեցին և հալոնիք ղրկեցին թէ համալսարանական վարչութիւններէից և թէ ոստիկանութեան կողմից: Թագաւոր կալսեր հրամանով սակաւն, խնդիրը քննելու համար նշանակեց լաւձնաժողով՝ նախկին պատերազմական մինիստր վաննովսկու նախագահութեամբ: Սակաւն դուրսով կարգը չվերականգնեց և համալսարանական վարչութիւնները չալոնեցին դադարեցումը դասախօսութիւններէ, արձակումը բոլոր ուսանողներէ՝ առանձին խնդիրներով նորից ընդունելու պալմանով:

«Պետական Համբաւարներ»-ի մէջ յաւելց մանրամասն հաղորդագրութիւն ուսանողական ալդ շարժումների պատճառների մասին. դորա համաձայն բոլոր բարձրագոյն դպրոցներում կան չափաւոր և ծալրալեղ կուսակցութիւններ. Պետերբուրգում շարժման ղեկավարն է ալսպէս կոչւած կազմակերպիչ կոմիտէն. չալժման պարագլուխները կալւանաւորւած են. շարժումներ եղան Պետերբուրգի, Մոսկալի, Կիււելի, Օդեսալի, Սարկովի, Իւրեւելի (Դորպատ), Վարշաւալի և Տոմսկի համալսարաններում, Պետերբուրգի տեխնոլոգիական, լեռնալին և անտառալին ինստիտուտներում և Նոր-Սիլեքսանդրիալի երկրագործական ուսումնարանում: Պարալլելիսները պահանջում են որ բոլոր արձակածները նորից ետ ընդունեն և որ համալսարանական հսկողութիւնը (ինսպէկցիա) փոփոխուի: Արձակել է ուսանողների բաւականին նշանաւոր մասը. արձակածներից շատերը նորից կարող են ետ ընդունել ուսումը աւարտելու համար. լուղիչների դէմ նաև ալսուհնոր ձեռք կ'առնեն օրէնքով սահմանւած պարժական միջոցներ:

ՏԱՃԿԱՀԱՅՆԻՐ

Սուլթանը, անգլիական ղեսպանին բաւարարութիւն տալու համար, հրամայեց նորից բաց անել հալոց որբանոցները Պալու, Քիուքուսպ և Իխարբէքի քաղաքներում. Զէլթունի որբանոցը փակւած չի եղել:

Ռուսաց կառավարութիւնը բանակցութիւններ է սկսել Բ. Դրան հետ՝ Ռուսիալից վերադարձող փախստականներին նորից իրենց նախկին բնակատեղերում տեղաւորելու համար. բայց դեռ ևս Դուռը կարգադրութիւններ չի անելու՝ ստիպելու համար որ ալդ փախստականները իրենց նախկին տեղերում բնակին:

ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ, Իզմիրի գաւառալին ժողովի քէարկութեամբ լուււ. 27-ին ընդունեց իզմիրի վիճակի հալոց սաւաշնորդ, և ինքը ընդունեց ալդ ընդունութիւնը: Մեքլիսեղեկ եպիսկոպոսը տորանով երկրորդ անգամն է դառնում ալդ վիճակի աւաշնորդ, աւաշին անգամ 1879-ից, մինչև 1889 թ.: Մուրադեան եպիսկոպոսը վերջին տասը տարին քարոզիչ էր Կ. Պոլսի Կաթըղիւղի եկեղեցում:

ԿՐՕՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՆՈՒՄ զաղար է առել, և, որպէս երևում է, սորոգ է թէ կաթողիկոսին ընդունածներին շարերը կրկին ետ են դառնում լուսաւորչական եկեղեցու գիրկը, Այցելու հովիւ է զրկւում վան Ներսէս եպ. Ասլանեան, Ամենուրէք հանգանակութիւն է լինում չօղուր վանալ կարօտեալներին:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՏԵՐԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ (==հովիւ), որպէս չալոնի է, կարգւած է վ.հ.հ. Կաթողիկոսի կողմից Գէորգ եպ. Իւթիւճեան, Վեհափառը նորերն բացառած է Կ. Պոլսի Հայոց պատրիարքարանին, որ Դէորդ եպ.սի իրաւասութիւնը դարածւում է Աստրիակի, Ֆրանսիակի, Անգլիակի և Ռումանիակի բաւց ոչ նաև Բուլղարիակի հայ գաղթականութիւնների վրա:

ԵՊԻՍԿՈՓՈՍԱՅՈՒՆԵՐԻ Բրուսայի առաջնորդ Արշառունի Տէր-Յովհաննէս, Ռոդոսքոյի առաջնորդ Ալվազեան Տ. Յովսէփ, Կեսարիոյ առաջնորդ Տ. Տրդատ վարդապետները անցագրեր են վերցրած և սպասում են վ.հ.հ. Հայրապետի Թիֆլիսից էջմիածին վերադառնալուն որ համբաւ ընկնեն եպիսկոպոս ձեռնադրելու:

ԻԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՆՖԵՐԵՆՑԻԱ.

Ի հետևումն Նորին Մեծութիւն Կալսր Նիկիայի II-ի 12-ն օգոստոսի անդիալ 1898-ի մանիֆէստի մէջ չարմուած առաջարկի համար, Ռուսաց Կալսր առաջարկով Կոնֆերենցիա է գումարւելու Հոլանդիակի Հաագ քաղաքում մայիսի 26-ին, Հրաւիրաթղթերը ղրկել է Հոլանդիակի կառավարութիւնը՝ Ռուսիակի դուած ցուցակի համաձայն, Պարուար նախագահ նշանակւած է Հոլանդիակի արդարքին գործերի մինիստրը, իսկ իսկական նախագահ՝ ուսաց դեսպանը Լոնդոնում՝ բարոն Փոն Ստաալ, Հրաւիրւածների մէջ են նաև մանր անկախ պետութիւններ:

Հալլանդական կառավարութիւնը, նախաձեռնութեամբ ուսաց կառավարութեան, հրաւիրել է մասնակցութեան 19 եւրոպական պետութիւններ, և Հիւս. Ամերիկան, Սիամ, Պարսկաստան, Չինաստան և Եպպոնիա:

Ֆրանսիակի Ներկայացուցչութեան գլուխ լինելու է Լէօն Բուրժուա՝ արմարական կուսակցութեան գլխաւորը, նախկին արմարական մինիստրութեան նախագահը:—Գերմանիակի կողմից լինելու է նաև Հերբէրտ Բիսմարկը, Միւնխենի համալս. միջազգային իրաւունքի պրոֆ. Շտէնգէլ:

Նորին Մեծութիւն Թագաւոր-Կալսրը, 12-ն օգոստ. 1898 թ. հաղորդագրութիւնից դէս սրացել է աշխարհիս զանազան երկիրներին բաղմաթիւ արտալալութիւններ չնորհակալութեան, Ի պարտախան դոցա՝ Նորին Մեծութիւնը հրամայեց արտաքին գործոց

մինիստրին ղրկել Ռուսիայի բոլոր ներկայացուցիչներին արտասահմանում 11 մարտի 1899 թ. մի շրջաբերական հեռագիր շնորհակալութիւն չափունելու բոլոր նոցա, որոնք ուղերձներով, նամակներով, հեռագրերով կամ այլ կերպ արտայայտել են Նորին Մեծութեան իրենց զգացումները վեհ մարդասիրական գործի օգտին ստանձնած նախաձեռնութեան համար:

Կոնֆերանցիայի գործերի հիմքը կազմելու է Ռուսաց Կայսեր ոչ թէ 12. օգոստ. 1898-ի, այլ երկրորդ հաղորդարութիւնը:

ԳԻՒՂԱԿԱՆ-ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ Անդրկովկասում. Կովկասի քաղաքացիական իշխանութեան բժշկական մասի կառավարութիւնը պրոէկտ է մշակել՝ ուժեղացնելու համար զիւղական-բժշկական շտաբը, 200.000 ռուբլու վարկ բացանելով: Կորա համաձայն 5 նահանգներից ամեն միում պիտի լինի մի-մի օգնական բժշկական տեսչի 1.400 ռ. ռոճկով ամեն մէկին. ապա գաւառակային (ուչաստոկային) զիւղական բժիշկներ Թիֆլիսի նահանգում 18, Քութայիսի 20, Բաքաւ 12, Գանձակի 16, Երևանի 14, ամեն մէկին 1.175 ռ. ռոճկով. նոյն թւով աւագ բժշկական ֆելդշէրներ ամեն մի նահանգում 300 ռ. ռոճկով ամեն մէկին. կրտսեր ֆելդշէրներ կրկնակի թւով՝ 240-ական ռուբլի ռոճկով. ֆելդշերուհի-մանկաբարձուհիներ նոյն թւով ուղքան ամեն նահանգում գաւառակային զիւղական բժիշկներ պիտի լինեն, 300-ական ռուբլի ռոճկով. ապա պիտի որւի 120.000 ռուբլի 80 զիւղական հիւանդանոցների շինութեան, (ձ 6 մահճակալ ուղղում) վառելիքի, հիւանդներին կերակրելու, ծառաների համար, այս հաշւով որ զիւղական հիւանդանոցներ լինեն Թիֆլիսի նահանգում 18, Քութայիսի՝ 20, Բաքաւ 12, Գանձակի 16, Երևանի նահանգում 14, զեղերի համար ևս 32.000 ռ. բոլորի համար. զիւանական ծախքերի համար աւելցնում է 400-ական ռ. ամեն նահանգին. բոլոր վիշեալ բժիշկներին ճանապարհածախքերի համար չափաքանում է 22.600 ռ. տարեկան: Արաքիւն հիւանդութիւնների դէմ առնելու համար պիտի որւի 3000 ռ. ամեն նահանգի համար (բացի խոլերայի և ժանդալիսի դէպքերից): Բացի այդ, միանշաղ ծախքերի համար ևս շուրջ 1.000 ռուբլի ամեն մի հիւանդանոցի համար:

Կառավարչապետը կարող է մահճակալների թիւը ամեն մի հիւանդանոցում աւելցնել մինչև 10, համեմատ եղած միջոցներին, Կառավարչապետի խորհուրդը այդ պրոէկտը հաստատեց միայն մի քանի փոփոխութիւններով: Այդ բոլոր հիմնարկութիւնները պահպանւելու են գեմստալին բիւջէով, որպէս առաջ էր:

ՋՈՒԼՖԻ ԵՐԿԱՅՈՒՂՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ռուսամասիրութեան շրջանում է. Ենթադրում է երկաթուղին Ալեքսանդրապոլի մօտից անցկացնել մինչև Երևանից 12 վերատ հեռու և ապա մինչև Զուլֆի Ուղին հետա-

գործերը լանձնւած էր ինժեներ. Ե. Գ. Վուրցէլ'ին, որը ներկայացրել է իւր զեկուցումը. նորա ծրագրով ուղին պիտի սկսի Ալէքսանդրապոլից 6 վերստ հեռու, հասնի Ուլուխանլու գիւղը. Թողնելով Երեւանը 12 վերստի վրայ գիծը պիտի անցնի մինչև Զուլֆ, Առաջին 20 վերստը մինչև Ղեղալ գիծը անցնելու է խիտ բնակեցրած տեղով, լաւ վարելահողերով, որոնք հասնում են Բուղղաշէն գիւղը, գծի սկզբից 35 վերստ. ապա դալիս է 50 վերստ անբնակ և անջրդի տեղ (Չուրը պիտի արհեստական կերպով անցկացնել Արփաշալից, շինելով ջրամբար 30 սաժէն բարձրութեան վրայ, որով պիտի մատակարարուեն երեք կալարաններ). ապա դալիս են անընդհատ զլլաղներ՝ բրնձի և բամբակի դաշտերով, Ծախքը հաշւած է 13 միլիոն, որի մէջ 442.750 ռ. առանձին ճիւղի համար մինչև Երևան փետր. 11-ին երկաթուղային դեպարտամէնտում, սորա գիրքկոտոր պ. Մաքսիմովի նախագահութեամբ լանձնաժողովի նիստ կապացաւ, որը կաթիք չափոնեց թէ առաջիկա պիտի շինել գիծը Ալէքսանդրապոլից Ուլուխանլուի միջով մինչև Նախիջևան և Շախթախթի մաքսային կալարանը:

ՊԱԽԵԹԻԱՅԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ Կառուցանելը լանձնւած է իշխ. Ն. Գ. ձաւ-ճաւածէին:

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ ԱԶՆԻԱԿԱՆՆԵՐԻՅ ԽՈՇՈՐ ՆԻԷՐԸ: Քութայիսի ազնւականութիւնը հաւաքելով նահանգական արտակարգ ժողովի, փետր. 28-ին կալացրեց շատ կարեւոր վճիռ. Նահանգի ազնւականաց Միքայէլեան հողային բանքայի հիմնադիրներին անդամակցական վճարներով գոյացրած էր բանքայի հիմնական դրամագլուխը 30 տարի առաջ. պետական խորհրդի 25 մալիսի 1898 բարձրագոյն հաստատւած կարծիքով՝ ալդ դրամագլուխը կարող է վերադարձնել հիմնադիր-անդամներին: Ազնւականները ալդ դրամագլուխը կազմել էին ազնւականաց նահանգական ժողովի վճռով, ալն գումարներին 10 տոկոսից, որ բարձրագոյն շնորհեցին նոցա իբր վարձատրութիւն ալն տուրքերի և ծառայութիւնների, որ նախկին ճորտերը դալիս ու անում էին ազնւականների օգտին: Ալժմ, Քութայիսի ազնւականութիւնը, իւր արտակարգ ժողովում, միաձայն վճռեց չօգուել ալդ վերադարձնելիք հիմնական դրամագլխից, ալ խնդրամատուց լինել որ ալդ դրամագլուխը կոչի «Միքայէլեան» (Մեծ Իշխ. Միխայիլ Նիկողաեւիչի անունով, ինչ անունով որ բանքան է կոչուում), լանձնել ալն նահանգական ազնւականութեան՝ միակ նպատակով որ վերջինս գործադրի ալն նահանգի կրթական պէտքերի համար: Ընտրեց լանձնաժողով, որը պիտի քննի թէ ինչ տեսակ դպրոցների վրայ պիտի մտնել գումարը՝ ազնւականութեան պահանջների համաձայն: Եւ ալդ նւիրաբերւած դրամա-

գլուխը կազմում է ոչ պակաս բալց մի քիչ աւելի քան... 450,000 ու... Աւելցնենք որ թիֆլիսի ազնւականաց բան քալի հիմնադիր-անդամները նույն հիմամբ ունին երկ սորանալու ալդ բան քալի հիմնական դրամագլուխ 100,000 ռուբլին: և վրաց մամուլն ու հասարակութիւնը եռանդով քննում է աչն խնդիրը թէ ինչ ազգօգուտ գործի պիտի ներդրու ալդ գումարը. աւելի հաւանութիւն է գործում առաջարկը չօգուտ մի միջնակարգ օրիորդաց դպրոցի նահանգի ազնւականների աղջիկների համար:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱԶՆԻԱԿԱՆԱՅ ՆԱՀԱՆԳ. ԺՈՂՈՎԸ, որ կապցաւ մարտի սկզբներին, վճռեց խնդրամարտը լինել գաւառական ինքնավարութիւն (զեմստօ) միջոցով թիֆլիսի նահանգում, և արագացնելու կալածական սահմանաչափութիւնը:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԵՂԱՐԻՆԵՍԱՀԱՆԳԵՍԸ որ կալանում է պարբերաբար, ալարարի բացւեց մարտի 28-ին զինուորական-պարմական թանգարանում: Հանդէս բերածների մէջ նկատելի են մանաւաճ դերունի Չանկովսկու, պպ. Բաշինջաղեանի, Գաբաւելի, Յակոբեանի, Շմբրլինյի նկարները և Խոզորովիչի քանդակները. իցոյց են դրած, բացի ալ տեղական նկարչների գործքերից, նաև հանգուցեալ Կուլինի և տեղացի սիրողների գործքերը: Ընդամենը իցոյց են դրած 232 գործքեր: Պր. Բաշինջաղեանը հանդէս է բերել Սևանալ լիճը լոռսինը ծագելիս, Այրի գետը՝ Երեանեան նահանգում, Անդառ Բորժոմում, Սանահինի մօտ և ալ գործքեր. պ. Չանկովսկին՝ Մեծ լեռնաշղթայի տեսարան, Մեծ Արարատ, Էլբրուս և ալ նկարներ. պ. Գաբաւելը իցոյց է դրել վրաց դիւղական ուխտաւորների տօն մեծ պարիկերը. պ. Յակոբեանը՝ տեղական ազգութիւններից տիպեր:

ՄՈՍԿԻԱՅԻՑ:

Ճաշկերոյթ պ. Ա. Ծատուրեանին: Մեր աշխարակից պ. Ա. Ծատուրեանի «Բանաստեղծութիւններին» 2-րդ հատորը լոյս տեսնելու առթիւ որդէս գրում են մեզ, համակրողների մի խումբ ճաշկերոյթով պարուց երկրասարդ բանաստեղծին «Խոսիա» առաջնակարգ հիւրանոցում: Մի ընկարծակ և համակրալից ճառով ողջունեց նորան իրաւաբան պ. Սոս. Մամիկոնեանը և ապա «մի խումբ համակրողներից» ընծալ տւեց մի չքիւլ արծաթեալ թանաքաման իւր սարդ ու կարգով, որի վրա մակարած էր «Մուրճ»-ում տպւած և «Բանաստեղծութիւններին» 2-րդ հատորը մտած աչն երկտողը՝ Որք աղիի երգիչ վիշտը չէ անվերջ, Զւարթ լոյս օրեր կը տեսնես և դու...» Կեր ու խումբ, ճառախօսութիւնները, մոերմական խօսք ու գրուցը երկողեան ժամը 8-ից տեսչին մինչև խորը գիշեր:

— *Ճիշտ ժողովածուն:* Մեզ գրում են թէ նույն մարտին Մոսկուում

վեներովակալա տիկնոջ (որ երիտասարդ հալազէտի մայրն է) խմբագրութեամբ լոյս տեսաւ «ԱԶԵՅ» (==Գործ) անունով մի ժողովածու, որ վաճառուէ է «Կանանց բժշկական ինստիտուտին» օգտին: Խմբագրող տիկինը ունեաց գրականութեան մէջ չալտնի է իբրեւ բեղմնաւոր թարգմանիչ և ունի մատենագիրներին մէջ վալիւտէ մեծ չարգանք. ժողովածուն չալո ճոխ է և բազմաբովանդակ. մասնակցում են նշանաւոր գրողներ: Զեփեղած է նաև Ռ. Պարկանեանի «Հաղարէն մէկը» և Մարտեանի «Պօէտին» և «Երկու գիշեր» որոնք աւելորդ չեն: Իւրիշ վեներովակալ թարգմանութեամբ «Պօէտին» որոնք աւելած էր Մարտի Տասնամեակի համարի մէջ, որից և թարգմանած է. իսկ «Երկու գիշերը» վերջրած է «Բանաստեղծութիւնների» առաջին հատորից:

ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐԸ Թիֆլիսում Այդ կուրսերը բացւեցան Յունւ. 26-ին, երեկոյեան, առաջին իդական գիմնազի շինութեան մէջ: Բացման հանդէսը սկսեց ժամասացութիւնով գիմնազի լադուկ եկեղեցում. ժամասացութիւնը կատարեց Արամյանի էքզարխ Ֆլախան, գործակցութեամբ ուղղափառաց սեմինարիալի ռեքտոր Գերմոգէն վարդապետի և նոյն դպրոցի կրօնուսույց խոհան, որ կատարեց էքզարխը, Վոստրոգով քահանան քարոզ խօսեց գիմնազի շինութեան մասին, որպէս օժանդակ միջոցի քրիստոնէութեան գաղափարները հասկանալու համար. Ներկայ էին 274 հոգի կուրսերին ունենդիր լինել ցանկացողները, ալ և Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Կ. Պ. Եանովսկի, Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի շրջանալին տեսուչներ Զաւադսկի, Լոպատինսկի, տեղական միջնակարգ դպրոցների վերատեսուչներ՝ գեն. Սմիրնով, գնդապ. Կոլիւբակին, Մարկով, Գրբոզլաւ և ուրիշներ, ժողովրդական դպրոցների վերատեսուչ Գրոզդով, մամուլի ներկայացուցիչներ, կուրսերի հիմնադիրները, դասախօսները և ալին: Քարոզից լեփով ներկայ եղողները անցան լսարանի դահլիճը, ուր ուսուցիչ Մ. Ն. Կարպինսկի կարդաց առաջին լեկցիան ուսաց գրականութեան պատմութիւնից. ապա առաջին իդ. գիմնազի վերատեսուչ Կ. Ն. Շուլցինը պարզաբանեց կուրսերի ներքին կանոնները, որոնց պիտի հետեւեն ունկընդիրները: Կուրսերը սկսում են երեկոյեան ժամ 6-ից և փեւում մինչև 9-ը, մի-մի ժամ ամեն առարկալից, օրը ուրեմն երեք առարկալ: Առարկաներն են ուսաց գրականութիւն, ուսաց աշխարհագրութիւն, մարդակազմութիւն (անատոմիա), երկրաչափութիւն (գէօմէտրիա): Ռուսիացում միակ լրակատար ժողովրդական կուրսեր կան միայն Օդեսայում, իսկ ալ քաղաքներից ոմանց մէջ միայն փորձեր են լինում:

ՄԱԳԻԱ ՆԵՑՄԱՆ-ի գիրքը ՀԱՅՏԵՐԻ մասին, որի ստացումը ծանուցանում ենք նոր գրքերի ցուցակում, ներկայանում է որպես ծագեալ աշխատասիրութիւն պ. Գր. Նիկողոսեանի, որ դեռ չի նշանակում թէ նազ հետաքրքրական է: Գրքի սկզբից մինչև վերջը պ. Նիկողոսեանն է որ խօսում է, երբեմն առանց անունը փշելու, բաց մեծ մասամբ փշելով, և այն՝ այս ձևերով. «Այդ մասին առաջ կը բերեմ հալոց պարմութեանը և գրականութեանը հմուտներից մէկի՝ Գ. Ն. Նիկողոսովի խօսքերը» (էջ 32). և կամ «Այդ ժամանակ առանձին չաջողութիւն ունէր հալոց պարբերական մատուլի մէջ... ռմբաձիդ զօրքի երկրասարդ սպալ Գ. Ն. Նիկողոսովի» (էջ 25—26). «Դեռ դորանից առաջ նա (Նիկող.) չալորնի դարձաւ հալերին իւր գործունէութիւնով, երբ ռուսները գրաւեցին Էրզրումի վիլայէթը...» (26). «Նորա ոգևորւած չօղածները... ազդեցութիւն գործեցին ժողովրդի վրայ...»: «Պր. Նիկողոսովի ալդքան ցաւակից վերաբերմանը դէպի թիւրքաց հալերի վիճակը...» (38). «Որքան և ծանր էր պ. Նիկողոսովի իրեն առաջադրած խնդիրը, բաց նա այն չաջողութեամբ լուծեց երեք տարւալ աղմկալի գրական կռուով» (էջ 39). «Անցնում է տասը տարի Արդէն բոլորովին հասունացած և հռչակ ստացած հրապարակասօրը (Նիկող.) վերադառնում է Կովկաս» (41). և կամ՝ «Այդ ամենը մեզ պարզում է Գրիգ. Նիկ. Նիկողոսով իւր ձեռագիր աշխատասիրութեան մէջ» (այս ինչ խորագրով), որից և բերում է քաղածք էջ 67-ից մինչև 131-ը՝ և աւսպէս շարունակ մինչև գրքի վերջը:

Այլ խօսքերով՝ սա, այսպէս ասած, պ. Նիկողոսեանի գործքն է, հրատարակւած մի տիկնոջ անունով, որպէս զի պ. Նիկողոսեանը կարողանալ փշել գովասանական ածականների մի ամբողջ բառգրքով, որ անգարմար կը լինէր անել, եթէ գրքի իսկական հեղինակն անունը գրքի ձակագրին դրած լինէր:

Գիրքը բաղկացած է չորս գլխից. 1) «Լուսաւորութիւնը և գրականութիւնը հալերի մէջ. նոցա ծառայութիւնները Ռուսիայում, Թիւրքիայում, Պարսկաստանում և այլ ոյեղութիւնների մէջ». 2) «Հալոց ազգի պարմական կեանքի քննական դեհադարութիւնը». (մի ընդարձակ քննութիւն է Ք. Պարկանեանի հայեացքների). 3) «Հալոց ազգի մասին». (Հայերի գլխաւոր չարկութիւնները, պարագմունքները. մանաւանդ ուշք է դարձրած դարաբաղցոց վրայ). 4) «Հալոց ինտելլիգէնցիան Ռուսիայում» (ամբողջապէս նւիրւած է Գ. Արծրունու և Նորա առաջացրած կուսակցութեան քննութեան պ. Նիկողոսեանի հալեցակէտից, և Նիկողոսեանի գործունէութեան՝ իբր հակապարկերի):

Գրեած է զիրքը ջերմ ոճով, որը կարդացնել է տալիս գիրքը առանց դադար տալու: Ունի բազմաթիւ շատ հետաքրքրական էջեր՝ հայոց ազգի անցեալի ու ներկայի գնահատութեան վերաբերեալ բալց շատ ու շատ բան էլ սիրտեմաբար խեղաթիւրած է Սրժրուճուն կադարեւապէս ցեխի հետ հաւասարցնելու և կառավարութեան աչքում էլ «անբարեւոյս» ցոյց տալու համար, որպէս զի Նիկողոսեանը ինքը դորանով կարողանալ իւր համար մի բարձր պատւանդան սրեղծել: Թերևս մեզ չաջողի ալս վերին աստիճանի իւրատեսակ գրքին վերադառնալ դալ անգամ:

ԹԻՖԼ. ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱՎՁ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ սկսել է արդէն ակնյայտի կերպով ծառայել մասնակի շահերի: Այլապէս չի կարելի բացատրել թէ ալզ ինչպէս ընկերութեան խմբագրական մասնաժողովը կարող էր վճռել ու ընկերութեան հաշուով տպագրել տալ մի գիրք, որի առարկան մի վիճելի առարկա է և որի հեղինակը վիճելի խնդիրները հեղինակօրէն վճռելու համբաւ չի վաստակել մինչև այժմ: Վիճելի առարկան՝ Մովսէս Խորենացու Պատմութեան վաւերականութեան խնդիրն է և մասնաւորապէս ալն թէ ո՞ր դարու գրութիւն է ալն: Վերջինի մասին 1893-ից սկսած երեցել են մի շարք պատրկառելի քննութիւններ, որոնց հեղինակները չիչեալ Պատմութիւնը ներկայացնում են իբր գրեած ոչ հինգերորդ, ալ եօթերորդ, ութերորդ, իններորդ դարում: Ո՞րն է ճիշդը, որը սխալ—ալզ կ'լալտնի լուրջ հետազոտութիւնների շարունակութիւնից. թող ալզ լուրջ ուսումնասիրութիւններից մէկը լինի հէնց պ. Սո. Մալխասեանցի «Սեբէոսի պատմութիւնը և Մ. Խորենացի», ուր ուսումնասիրողը աշխատել է «ցոյց տալ թէ եօթերորդ դարի կէսերում արդէն Խորենացու պատմութիւնը չալտնի էր»: Գիրքը դեռ ճոր է լուս տեսած և դեռ չգիրտնք թէ պ. Մալխասեանցը ինչպէս է վերաբերել դէպի գործը. բալց ալս ըոպէին մեզ զբաղեցնողը սա է թէ ալզ ինչպէս է պատահում, որ, բանտկուական շրջանի մէջ գտնող մի խնդրի վերաբերմամբ, Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական ընկերութիւնը մի ամբողջ գիրք է տպում իւր հաշուով, մի գիրք, որը ոչ թէ ամիսփուլն է խնդրին վերաբերեալ բոլոր գրեածների, ալ որը միալն ցոյց է տալիս պ. Սո. Մալխասեանցի մասնակի վերաբերմունքը դէպի մի վիճելի խնդիր: Հրատարակիչ ընկերութիւնը կարող էր տպել գրականութեան զանծ ներկայացնող Գարագալի «Քննական պատմութիւնը», որքան էլ վիճելի կէտեր ևս ունենար ալդ. կարող էր տպել «Մովսէս Խորենացու Պատմութիւնը», որը որքան էլ վիճելի լինի վաւերականութեան կողմից, բալց նշանաւոր գիրք է մնում: Եւսումնամեղալն. կարող էր նոլն իսկ տպել շարք բոլոր լուրջ քննադատութիւնների Խո-

րենացու մասին. բայց զալ ու հասարակաց գումարով տպել միմիայն
 պ. Մալխասեանի ունեցած կարծիքը խնդրի մասին, — դա ծառայու-
 թիւն չէ գրականութեան, այլ ծառայութիւն... պ. Մալխասեանին
 իրեն!

ԲԱՔԻԱՍԵ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԻՐԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ. 1898 թականից սկսել է մի
 նկատելի հոսանք Բաքույի կապիտալների դէպի Թիֆլիս՝ Կովկասի
 այս մարտաքաղաքում տներ գնելով կամ շինելով: Նկատելի է որ Բաք-
 ւում հարստացածները ձգտում են Թիֆլիսում տներ գնել կամ նո-
 րերը շինել փարթամ շքեղութեամբ: Բաւական երկար տարիներ
 նոցանից Ա. Ա. Ղուկասեանը և Գիկ. Տէր-Յակոբեանը մնում էին
 առանց հետևողների, բայց այժմ հոսանքը սկսած է. Գ. Թումաշեան,
 Գր. Առափնեան, Կ. Կրասիլնիկեան, Սմբ. Բուդաղեան և մի-երկու
 ուրիշներ մէկը միւսի ետևից հաստատուել են Թիֆլիսի հրապարակի
 վրայ իբրև տնտէրեր և, ինչպէս երևում է, հոսանքը երկար շարու-
 նակութիւն է ունենալու: Այդ հանգամանքը մեծապէս ազդել է Թիֆ-
 լիսի տների և հողերի գների վրայ, որովհետև բաքուցիք, փողով
 առար և տներից ոչ մեծ եկամուտների ակնկալութիւն ունեցողներ,
 գնում են տներ ոչ սոցա այժմ տաժ եկամուտների համաձայն, այլ
 շատ աւելի թանկ, միայն թէ այդ տները լինեն քաղաքի լաւագոյն
 փողոցներում, որպիսիք են Միքայէլեան փողոցը, Գուրովնիսկի պրոս-
 պէկորը և Սուլթակի թաղի որոշ փողոցները: Որպիսի իդէալ նոր
 հարստացած հայերի...

«ՆՈՐԱՄՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ՄԷՋ» խորագրով Տարազում
 սորա երկարամեայ աշխատակից պ. Յար. Թումանեանը (որպէս նաև
 նոյն բովանդակութեամբ մեզ դրած չափով՝ նամակով) ողջունում է
 Մուրճում կատարւած ու տառի փոփոխութիւնը, որով տ-ն հնչու-
 թեամբ ջոկւում է ա. տառից: Այդ նորմութիւնը պիտի դիւրացնի
 հայոց լեզվի ուսուցիչների գործը՝ երեխաներին աչք տառերը ջոկել
 տալու համար, պիտի դիւրացնի սրբագրողների գործը և, վերջապէս,
 պիտի իսպառ վերացնի արդէն չափազանց սովորական դարձած վրի-
 պակները՝ աչք տառերի նկատմամբ: Բացի այդ ամենից, կա և այս հան-
 գամանքը, որ հայերէնում աչք տառերը իրար տեղ տպագրած տեսնելը
 աւելի սովորական է դարձել, որ երբ մի օտար անուն, բառ, կամ
 գաւառական բառ, աշխարհագրական անձանքի անուն և այլն և այլն
 նոյն իսկ ուղիղ են տպւած, ընթերցողը աւնումնաւոր կասկածի
 միջէ ընկնում՝ չլինի թէ ա-ի տեղ տ պիտի լինէր, տ-ի տեղ ա. և
 կամ ուղղակի չի երևում թէ տպած ա թէ տ տառն է. այնպէս որ հին
 ձևի տառերով ոչ միայն շատ լաճախ բառեր ու անուններ տպւ են
 տպւում, այլ և ուղիղ տպածն էլ լաճախ կասկածի է ենթարկւում: Մի

խօսքով հին ձևի տ-ն կադարեւապէս անպէտք բան է և պէտք է դուրս ձգել գործածութիւնից:

Բայց Տարազի խմբագրութիւնը կ'կամենար մերինից աւելի գեղեցիկը «եթէ ոչ ուրիշ աւելի գեղեցիկ ձև, գոնէ չղագիր Տ-ի նման դարձնելով միշտ»): Բայց որպէս զի շեղագիրը սովորական դառաւ, պէտք է նորան աւելցնել: Եւ այն ժամանակ դուք կը ստանաք երեք հորիզոնական գծեր միմեանցից հաւասար հեռաւորութեամբ, որ ասել է թէ իսկ և իսկ հին ձևի տ դառը, բայց դիք կանգնեցրած (Յ). վերջինս սակաւ հարկ կ'լինէր փոքրիկացնել անպէս, որ նառնենաւ ա, ս, ո և ալ տառերի բարձրութիւնը. սակաւ երեք հորիզոնական գծեր ալ փոքրիկ տարածութեան մէջ տեղաւորելը թէն տիւնիկապէս կարելի է, բայց տպագրութեան ժամանակ տպարանի մուրը կը լքցնի միջերգը, և դուք կը ստանաք ոչ թէ տպած դառ, ալ մոտո աւորոշ մի բան: Հին հայերը ալ գիտէին. նոքա վերցրել են հայոց իսկական Տ տառը և անկիւնաւորել (Յ), բայց տեսնելով որ ալ ձևով չի տեղաւորուում փոքր տառի բարձրութեան մէջ, պառկեցրիւ են գծի վրայ, (տ), դիքը թողնելով մեծատառի համար (Տ): Բայց ալ անելով՝ նոքա զոլուցիւն չեն բանցրել. չեն մտածել որ եթէ տ-ն ալապէս պառկեցրած ձևով տպեն՝ ա-ին շատ նման դուրս կը գալ և չփոթութիւններն տեղիք տրած կ'լինի. ալ զգուշութիւնը բանցրել են միայն ձևագրողները. և ալ զգուշութեամբ զիմն է, որ մենք ներմուծել ենք:

Գալով դ և ղ ու ապա դ և ղ տառերի նշաններին, որոնց զոգքերը իրար աչքան նման լինելով նոյնպէս մոլորեցնում են ընթերցողներին, դոցա ձևափոխութեան վրայ նոյնպէս մտածել ենք տառերին շարունակ: Նոր ձևափոխութիւնը գրեթէ աննշմարելի է լինելու ընթերցողի աչքին, բայց կատարեւապէս բաւական է լինելու գործնական անխառնութիւնը վերացնելու համար: Յանկացած չարմարութիւնը ձեռք է բերում ինքն ըստ ինքեան շատ աննշան բանով, այն է, եթէ դ (դա) և ղ (ղադ) տառերի ձախ կողմի ուղղահայեց գծերը կիսով չափ կարճացնենք, իսկ գ (գիմ) և զ (զա) տառերի մէջ նոյս աւփոխութիւնը թողնենք. չէ որ այս վերջին տառերի մէջ ալ դիք գծերը անպատճառ պէտք է աւելի երկար լինեն (տողի գծի վրայ իջնեն)՝ հորիզոնական մազալին գծերի հետ միանալ կարենալու համար: Այս ալ գրեթէ աննշմարելի փոփոխութեամբ դ և ղ (նոր ձևով՝ Դ, Լ) տառերի մէջ՝ ամեն չփոթութեան դէմ առնած կը լինի: Որովհետև դիք գծերը միշտ տեսանելի են, ուրեմն ալ ևս միայն մազալին գծերով չէ որ կը ճանաչենք դ և ղ, դ և ղ տառերը, ալ գլխաւորապէս ձախ կողմի դիք ու հաստ գծերի երկարութիւնով

և ահա մենք կ'ունենանք զ և շ, զ և Դ: Այս տառերը սիսորէմական գործածութիւն կը գործեն Մուրճի № 4-ից սկսած: Եթէ ամեն տպարան իւր ունեցած զ և զ տառերի համար նոր մալրեր ձեռք բերի, ձախ կողմերի գիւք զծերը կ'իսով չափ կարճած և տ տառը մեր ցոյց տւած ձևով ձևափոխած—հալոց տառերի մի շար կարևոր պակասութիւնը մէջ տեղից վերացրած կ'լինի, և հաջորդ կարող կ'լինեն եւրոպական ազգերի նման գրքեր տպել առանց այն ամեն քալափոխում հանդիպող վրիպակների: որոնց առաջութիւնը հալոց գրքերը մասամբ անպէտք է դարձնում: Բայց արդէն ոչ միայն մասամբ, այլ և նշանաւոր մասով կորցնում են իրենց արժէքը այն հաջերէն գրածները, ուր գաւառաբարբառները և օտար անունները կարևոր տեղ են բռնում: ալդտեղ ընթերցողը, փոխանակ աչքով տեսածը կարդալով՝ ստիպւած է շարունակ հարցական ու կասկածելի տառերի հետ գործ ունենալու:

Որքան և պարզ ու աննշան են մեր կապարած ձևափոխութիւնները, բայց և աչնպէս դժբա արդիւնք են երկար տարիներ ժողովրդեան ու անհամար փորձերի: Բայց ամենից գործնականը այն է, ինչ որ այժմ իրականացնում ենք: Պէտք է նկատենք որ աչտեղ առաջ բերած նոր տեսակի Դ և Ղ տառերը նոր ձուլւած լինելով՝ շատ էլ լաւ չեն չարմարում միւս տառերին: Բայց երբ բոլոր տառերը միաժամանակ նոյն աչ տարի նոր կը ձուլեն՝ պակասող ներդաշնակութիւնը ձեռք կ'բերի:

Հալոց տառերի սովորական շառած ձևի նկատմամբ հարկ կաշնաւ ընդդիմանալ մի վատ սովորութեան: տառերից ոմանք ինչ որ ոչ ոքին պիտանացու պոչիկներ ունին: ինչի համար են տակից պոչիկներով ձուլում աչնպիսի տառեր, ինչպէս բ, գ, դ, թ, ի, խ, կ, պ, ր, փ, ք, ֆ: Եթէ Դժբա ոչ մի վնաս տալու չլինէին, ալդ կ'համարէինք լոկ ճաշակի խնդիր: Բայց ոչ: Դժբա, ալդ աւելորդ պոչիկները, երբեմն գալիս են տառերի շփոթութեան Դէպքերը շատ ցնեղու: Պոչերով պէտք է լինեն միայն զ, Ե, Ի, Ն, Ն, Զ, Բ, Բայց տպարաններից ոմանք աչնքան անհասկացող են գործել, որ աչս վերջին շարքի տառերի պոչերը կարճ ձուլել տալով՝ առաջին շարքի տառերի պոչիկներն էլ պահպանել են, ամեննին չմոտեցնելով որ ալդպիսով Ե-ն նմանեցնում են Բ-ին, Գ-ն նմանեցնում են ոչ միայն Դ-ին, այլ և Դ-ին: նոյնպէս և Դ-ն նմանեցնում են ոչ միայն Գ-ին, այլ և Դ-ին: Զարմանալի չէ, որ մեր հաջորդ ամեն բան արել են ուղիղ կարգալը անկարելի դարձնելու համար, փոխանակ պարզելու?

Ինչ վերաբերում է երկրարբառ իւ-ին, քանի որ մի բոլորովին նոր տառանշան ստեղծելը ծանր խնդիր է (նոր տառանշան ստեղծելը անհատների իրաւունքից զուրս բան պիտի համարուի, որովհետեւ

չաջողութիւնը կախած կ'լինի ամենքի միահամուռ ընդունելութիւնից, որ սակայն չի կարելի երաշխաւորել, ուրեմն միակ նպատակադրմամբ երկբարբառ իւրի համար կ'լինէր մի որ և է թեթեւորմունքիւն, ինչպէս ալ մենք արեւ ենք որ, Դ. շ. համար. ախրնքն նորմունքիւնը աչնպէս պիտի լինի, որ հին դառերին սովոր աչքը առանց այլ եւ այլութեան նորը կարդալ հին պէս: Այդպիսին կ'լինէր երկբարբառ իւրի մէջ եղած ւրի վրալ մի կէտ դնելը (==իւ). և ալ կը բաւէր:

Մինչդեռ բոլոր ընթերցողները շահը պահանջում է որ ախտահար հին տ, դ, զ, ց տառանշանները ամեն տեղ Մուրճում եղածի ձևով անմիջապէս փոխեն՝ որ, Դ, Ղ ձևը ստանալով, երկբարբառ իւրի համար մեր ասածը ազմեանից իրենց համար պարտաւորիչ պիտի համարէին մանուկների համար գրքեր տպողները, քանի որ մանուկներն են որ երկբարբառ իւրն չգիտեն ջոկել իւր (==իւ) վանկից:

ԱՆՇԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԱԼՔԱԼԱՔԻ ԳԱՒԱՌՈՒՄ, կամ մի մուծական յօդւած Մշակում: Հին հրապարակաստութեան մի չափանիշն է խօսել առանց փաստերի, և կամ մի ֆաքտ մատրի փաթթան շինել ու... տասը—քսան տարի «գուռնա փշել» մի անգամ որւած եղանակով: Հետեանքը աչն է լինում, որ բնթերցող հասարակութիւնը, կեանքի իրական եղելութիւններին անձանթ մնալով, ալ ևս ձանձրանում է միշտ միևնույն եղանակը լսելով և դառնում անզգալ գէպի հասարակաց ցաւ ներկալադնող իրողութիւնը: Այդ տեսակ հրապարակաստութիւնը ստեղծել է գաւառական թղթակիցների մի ամբողջ սերունդ, թղթակիցներ, որոնք գրելը ձեռներին՝ կատարեալ «թամբալ»ներ են մրաւորական ասպարիզում. նոքա, ալ թղթակիցները, իրենց ղեկավարող լրագրութեան ուղղութեամբ գնալով, կորցրել են ամեն ընդունակութիւն որ և է տեղական երևութ ուսումնասիրելու եւ հետազօտելու, երևութին վերաբերեալ ֆաքտեր ժողովելով: Ամեն խնդրի ֆաքտալին մասը, ախրնքն ամենատրմէքաւոր կողմը ուղղակի արհամարանքի է մատնւած ալ պարոնների կողմից, որոնք իրենց կարծեցեալ «արժանապատւութիւնից» սորոր բան են համարում ֆաքտերի ետից ընկնելը՝ ձգտելով աւելի հեղտութեամբ «ընդհանուր հրապարակաստական» դերակատարի հովեր տալ իրենց աննշան անձնաւորութիւններին: Դա մի զարմանալի չկրա է, որը իւր կնիքն է դրել մեր օրաթերթերի վրա, որոնք գոնէ պէտք է իրենց հասակից մի փոքր տքուռ ունենալին, որովհետեւ ոչ միաչն նոքա ներշնչել են ֆաքտերի արհամարանքը իրենց հետևողներին, ալ և եւր բացառաբար մի բան ուսումնասիրութեան են ենթարկում, ալդոնել էլ, բռնւած սուտ հրապարակաստութեան ցաւից՝ նոյն իսկ

ամենքին չափնի ֆաքտերը ուղղակի յեղաշրջած հերկայացնելու հետևանքով ինչն են բանեցնում: Մի՞թէ, օրինակ, հրէշաւորութիւն չէ պնդելը, օրինակ, թէ կովկասում նոյն իսկ սեղանի հասարակ զինին ֆրանսիայից են բերում! և սակայն ալը ու գորա նման շատ ուրիշ հրէշաւոր անհեթեթութիւններ կարող էք կարգաւ 25 տարեկան Մշակի՝ էջերու, գրած ալը թերթում տասնեակ տարիներ աշխատակցողի, ալը թերթի «երդեալ» թղթակցի ձեռքով, այն էլ մի չօղածում, որի նիւթը Անդրկովկասի արդիւնագործութիւնն է! Ահա թէ ուր է հասցրել արևելեան հալութեան ֆրազեօր հրապարակախօսութիւնը ի դիմաց... Մշակի...:

Հազար ու մի խնդիրներից վաշխառութիւնը եղել է մշտական նիւթերից մէկը մեր լրագրութեան. բայց ինչ նիւթեր է տեւել լրագրութիւնը մի ալը տեսակ նշանաւոր տնտեսական ու սոցիալական երևոյթ իրօք ուսումնասիրելու ու ցաւը ճանաչելու համար. Ընդհանուր խօսքեր — միայն ընդհանուր խօսքեր! Պէտք էր նիւթի մասին գրելու ձեւը փոխել, հին ընդհանուր քաջազանութիւնների տեղ դնել կեանքի ֆաքտերը և այնպէս, որ ամեն ոք կարող լինէր հաղորդածը ստուգիլ. պէտք էր կեանքի զոկումէնտներ ժողովել: Ալը նոր մեթոդով գրեց Մուրճում վաշխառութեան մասին պ. Մաղաթ Պետրոսեանի ձեռքով, որը Ղազարի գաւառի մի գիւղ ծանօթացրեց մեր ընթերցողներին զոկումէնտային եղանակով, մեր առաջարկի համաձայն: Եւ որպէսզորութիւնը այն եղաւ, ինչ պէտք էր: Եւ մենք չէինք կասկածում թէ ալը մեթոդով ուսումնասիրութիւնը իւր հետեւողները կ'ունենայ: Եւ չը սխալեցինք: Մուրճի տաճ օրինակին հետեւել է «Սալլիմեան» անունով մէկը Մշակում (ՃԵ 49), ուր իսկ և իսկ Մուրճում տաճ օրինակի հետեւողութեամբ տեւել է մի չօղած «Վաշխառութիւնը Ախալքալաքի գաւառում» Իջրն պարզ հետեւողութիւն Մուրճին, ալը «կեանքի զոկումէնտներ» պարունակող պերճախօս չօղածը մենք արտադրում ենք ամսագրիս ներկայ համարի մէջ:

ՆԻԷՐՆԵՐ ԵՒ ԿՏԱԿՆԵՐ:

Նուբար փաշայի որդին Պողոս փաշա Նուբար, իւր հօր մահան առթիւ, 500 եղիպտական ոսկի նւիրեց Ալեքսանդրիայի թաղապետական խորհրդին, քաղաքի կարօտեալների համար. լիչեալ խորհուրդը ալը գումարից 200 ոսկի բաժին հանեց հաշ գաղթականներին, աղքատախնամ ընկերութեան, հաշ տնայնկ ընդանիքներին և տեղի ազգ. մարտնադարանին:

Ալրի Եւա Տէր-Յակոբեան (Բաքուից, Թիֆլիսաբնակ.) ի լիշատակ հանգուցեալ ամուսնու, լանձն է առել Դիլիջանում նոր եկեղեցի շինել տալու:

— Թիֆլիսի քաղաքային վարկի (կալածական) ընկերութիւնը

իւր ստացած օգուտներէր 10.000 ռուբլի նւիրեց Ապսերական երաժշտական ընկերութեան Թիֆլիսի ճիւղի երաժշտական դպրոցի սեփական շինութեան համար:

ԱՃԷՄԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ԳՈՐԾԸ և Զախտուշեան-Յարութիւնովի դատը, 12 Յուլիան 1888 թ. Նոր-Նախիջևանում մեռաւ այդ քաղաքացի Նիկողայոս Մկրտչեան Աճէմեան, որը կտակով թողեց իւր խոշոր կարողութիւնը իւր հարեանի քաղաքում տեխնիկական դպրոց բանալու քաղաքի ամենաաղքատ դասակարգերի համար: Կարողութիւնը կազմում էին խոշոր գինեւիմառութիւնը Ռոստովում և անշարժ ու շարժական կաշքեր, այդ ամենի եկամուտները պէտք է փոխէին տոկոսաբեր թղթերի, որոնք պիտի դնէին պետական բանկը, այդպիսով պիտի կազմէր Աճէմեան բարեգործական գրամագուլթը՝ վերաբերելով նպատակի համար. գինեւիմառութիւնը պիտի շարունակէր մինչև ամբողջ լիքւիդացիան՝ կանոնաւոր հաշեպետութեան պալմանով: Իւր ալրի կրն իսկուհին պիտի մինչև մահը օգուտէր եկամուտներ 3/4-ից: Փոքր մաս էր տրած նաև հանգուցեալի քուրերին ու այլ ազգականներին, թւով 5 հոգու. կտակակառարներ նշանակած էին կրնը՝ ալրի իսկուհի Աճէմեան, պպ. Քէչեճեան և Սերովբէ (Սերաֆիմ) Քրիստափորեան Յարութիւնով, իսկ նոցանից մէկն ու մէկի պակասելով՝ Նոր Նախիջևանի քաղաքալին վարչութիւնը պիտի ընտրէր արժանի քաղաքացիներէր մէկին: Նիկ. Աճէմեանի մահից անմիջապէս չեղուց 3 օր նորա հարուստ գինեւիմառատունը կողպում է և չուլիսի 15-ին նորից բացում և առուրուր շարունակում, բայց կաշքացուցակը (ОПИСЬ) կազմում է միայն 10 օր չեղուց (25 չուլիս) և ոչ անմիջապէս, ինչպէս որ պէտք էր. և այդ կատարում է առանց դատարանական ոստիկանի և առանց ներկայացուցչի քաղաքի կողմից, այլ միայն երկու քաղաքալին գնահատողներ ժամանակութեամբ, մասնաւոր հրաւերքով, և դրա էլ Յարութիւնովի մօտիկ ազգականներն են: Այդ նոյն Յարութիւնովը, կրթութեամբ իրաւաբան, Նոր-Նախիջևանի քաղաքալին խորհրդարանի քարտուղարն էր այդ ժամանակ: Ապաքացուցակ կազմելու համար նշանակած էր որբալին դատարանի կողմից էքսպէրտ պ. Ն. Ս. Ալվաղեան, որը առաջ երկար տարիներ ծառայել էր Ն. Աճեմեանի մօր, որին նա ազգական էր. Աճեմեանի մահից չեղուց նա նկարել էր որ գինիները ակնաւորի կերպով գողանում են, այդ մասին նա քաղաքալին վարչութեան էր դիմել, բայց պատասխան ստացել թէ կտակը դեռ հաստատուած չէ և երբ կտակը հաստատուեց՝ կաշքացուցակ կազմելու համար որբալին դատարանի կողմից նա հրաւիրեց էքսպէրտ, ու այդ միջոցին նկարեց որ գինիներ լամբողջ պահեստներն ալ ևս չկան. նորա կար.

ծիքով գինիներ կալին մինչև 150.000 ռուբլու. էքսպերտիզի ժամանակ նորան խանգարում էին ապրանքները իրենց իսկական արժէքով գնահատելու. ալլ և նկատել էր որ Աճէմեանին պարկանող մուրհակներ և ալլ թղթեր չկան ալլ ես՝ որ ցուցակագրեն. նորան պատասխանում էին թէ ալլ պահանջներ անելը էքսպերտի գործը չէ։ Ալլագեանի դէմ կրակակատարները դատ քաղարին՝ անւանարկութեան համար։ Անցան տարիներ—և ալլ ես ոչինչ չէր լուում կրակի գործադրութեան մասին, թէև քաղաքում շատ էին խօսում Աճէմեան գումարների նկատմամբ կատարած զեղծումների մասին։ Կրակակատարները ձեռնարկել էին, հակառակ կրակի, մի տուն չինելու 1894-ին ապրիլին պ. Գրիգոր Չալխուշեանը քաղաք. խորհրդարանում (դումա) կրակակատարներից հաշիւ պահանջելու խնդրն է չարուցանում։ Խորհրդարանը նոյն ամսի 8-ին վճռում է ալլ խընդիրը իրաւասու-իրաւաբաններին չանձնելու. Աճէմեանի կրակակատարները զլխից ռադ են անում հաշիւութիւնը. քաղ. վարչութիւնը ալլ մասին հաղորդում է խորհրդարանին, որը 1-ն չունիսի 1894 թ. վճռում է հաշիւը դատաստանական կարգով պահանջել. և երբ իրաւասուներից ոմանք փաստաբանի մեծ հնտորարի մասին վախ են չալրնում, պ. Գր. Չալխուշեանը չանձն է առնում գործը ձրիաբար վարելու։ Վերջինիս պահանջի համաձայն՝ Տագանրոգի շրջանալին դատարանը զեկտ. 1-ին նոյն 1894 թ. վճռեց պարտաւորեցնել կրակակատարներին հաշիւ տալու։ Կրակակատարներից պ. Յարութիւնովը առ ալլ ապրիլին 1895 թ. ներկայացնում է դատարանին կարծիք (ОТЗЫВЪ) առանց դրազաւոր մարկանների, քաջ գիտեանալով որ, առանց ալլ, գործին ընթացք չի տրւիլ. պ. Չալխուշեան, տեղեկանալով ալլ քալլի մասին, և մտածելով որ միաչն գործը քալքչելու համար է ալլ արած, ինքը ներկայացնում է պակասող մարկանները, հրաժարում է պահանջել Յարութիւնովի թղթի պատճենը, և խնդրում դատարանին որ գործին ընլացք տրւի. իսկ Յարութիւնովը իւր տւած թղթում պահանջում է եղել որ գործը վարւի ընդհանուր և ոչ կրճատւած եղանակով։ Ալլ ամենից չեղող սեպտեմբերին 1895 թ. կրակակատարները վերջապէս հաշիւ են ներկայացնում քաղաքալին վարչութեան 12 չուլ. 1888-ից մինչև 1-ն չունւ. 1895 թ. ժամանակամիջոցի համար։ Խորհրդարանը 18 հոկտ. 1895 թ. ընտրում է չանձնաժողով պպ. Չալխուշեանից, Շիլթեանից ու Քէչէքեանից բաղկացած՝ լիշալ հաշիւը քննելու համար։ Յանձնաժողովը, կրակակատարներից չտանալով ծախքերը հաստատող վկայութրդթեր, 24-ն չունւարի 1897 թ. ներկայացնում է խորհրդարանին իւր զեկուցումը, ուր թւում է կրակակատարների մի շարք զեղծում-

ները (կալքացուցակ կազմելը 25 չուր., ալսինքն 10 օր վաճառարոններ քաց պահելուց չեղող, դատարկան ոսորիկանի և քաղաքի ներկալացուցչի բացակալութիւնը կալքացուցակ կազմելիս, հաշիւների մէջ չի ցուց տաւ 6 ամսաւ, և 10 օրաւ գինեվաճառքի արդիւնքը, առձեռն գումարները չեն ղրւած պետական բանքան, գինեվաճառարնի ապօրինի վաճառումը ալրի Աճեմեանին, Աճեմեանի փողերով ունէ շինելը)։ Առ ալր, խորհրդարանը 8 փետր. 1897 թ. վճռեց առաջարկել կտակակադարներին մինչև մարտի 15-ը 1897 թ. ներկալացնել արդարացնող վկալաթղթերը և բացատրութիւններ տալ, իսկ պ. Չալխուշեանը գրում է ալր միջոցում կատարւած զեղծումների մասին Մշակ լրագրում 1897 թ. 8 մարտի №-ում։ Մալխի 12-ին 1897 թ. կտակակադարները լանձնաժողովի ղեկուցման դէմ թուղթ տւին, բանակուական ոճով, առանց ծախքերը հաստատող ղեկումէներների։ Գորանից չեղող լուրիսին 1897 թ. վախճանեց ալրի իսկուհի Աճեմեանը, կտակի մէջ չիշելով իւր պարտքը Աճեմեանի՝ բարեգործական ֆոնդին (չուրջ 11.000 ռուբլի)։ Հանգուցեալի փոխարէն քաղաքի խորհրդարանը կտակակադար ընտրեց պ. Գ. Չալխուշեանին, որը ալրպիսով առիթ ունեցաւ աւելի ևս ի մօտոյ ծանօթանալու գործի հանգամանքների հետ։ Խորհրդարանը 29 նոյ. 1897 թ., ըստ ամենալինի համաձայնելով լանձնաժողովի 24 չուն. 1897 թ. տաւ ղեկուցման հետ, վճռեց դատարանով պահանջել կտակակադարներից հաշիւ, արդարացնող ղեկումէներներ և պակասող գումարների լրացումը։

Առաջիկ խնդիրը ալս վիճակումն է. բալց պ. Յարութիւնովը դատ էր բացել պ. Չալխուշեանի դէմ սորա վերը չիշած մի չօղւածի համար, մեղադրելով նորան զրպարրութեան մէջ։ Տագանրոգի չըրջանալին դատարանը իւր ուղեորական նիստում 13 մարտի ներկալ 1899 թ. լսեց գործը Ռոստովում Գոնի վրալ և անպարտ արձակեց պ. Չալխուշեանին։

Աճեմեանի կրակածից, որպէս չարունեց, ներկալումս կալ 30.000 ռուբլի կս նխիկ գումար և չինութիւններ, որոնց արժէքը և կամ տաւ եկամուտները մեղ անչալոյ մնացին, չնալած որ Չալխուշեան-Յարութիւնովի դատաստանական գործը, որի տաւ հաշից «Տագանրոգիլի Վէստնիկ» թերթում մենք օգտւեցինք Աճեմեան կտակիմասին վերը առաջ բերած տեղեկութիւնները խոնոլողիական կերպով դասաորելու համար, մեծ ընդարձակութեամբ տալած է չիշեալ թերթի մեղ ղրկւած № 35-ումս Նոյնպէս չիշեալ արձանագրութիւնից չի երկում, թէ 1895-ին վախճանւած ալրի իսկուհի Աճեմեանը, որը կտակով իւր կարողութիւնը թողել է «բարեգործական նպարակի համար» և

պարտաւորեցրել էր կրտակակադարներին «նախ և առաջ իւր 11.000 ռուբլի պարտքը Աճէմեան ֆոնդին վճարել», որքան կարողութիւն է թողել և որ բարեգործական նպատակով—դարձեալ յօգուտ Աճէմեան ֆոնդին թէ ուրիշ, Չպարզեց տպած հաշիւից լիշեալ թերթում նաև ալն, թէ արդեօք, բացի գինեվաճառարնից, ուրիշ ինչ կալքեր է թողել 1885-ին վախճանուած Նիկ. Աճէմեանը, քանի որ, Յարու-թիւնովի ճառի մէջ կալ ալս խօսքը թէ Աճէմեանը իրօք թողեց ահագին կարողութիւն, բաց ալզ կարողութիւնը գինու մէջ չէ, ալ տոնի մէջ»:

Այս հարցումները մենք տալիս ենք ալն լուսով, որ կրտակա-կադարները—և ամենից առաջ պ. Գրիգոր Չալխուշեանը, որը ծա-վահարութեան արժանի եռանդով հետամուտ է եղել խնդրի պար-զելուն—հրապարակաւ կը պարզեն մեզ—և մեզ հետ կարծում ենք նաև ամբողջ հասարակութեան համար լիշեալ մութ մնացած կէտերը:

ՄԱՍՈՒԼԻ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ԱՊԱՍՏԱՐԱՆ. Օղեսալի քաղաքալին խորհրդա-րանը 24-ն փետրւ. նիստում վճռեց, ի լիշատակ Պուշկինի 100-ամեակի 25.000 ռ. արժէք ունեցող գետին չարկացնել, ուր պիտի շինուի «Ապաստանարան մամուլի գործի անկարների (ինւալիզ), տպողների, գրաշարների և լիտերատորների, սրբագրիչների, ռեպրոդուկտների և ալլոց համար: Նւիրած գետնի վրալ պիտի կառուցուի շինու-թիւնը, որի հիմքը պիտի դնուի մալիսի 26-ին, Պուշկինի ծննդեան հարիւրամեակի օրը: Ապաստանարանում ղեկողներու են նաև ժո-ղովրդական՝ լսարան, դպրոց և ընթերցարան. շինութեան համար սկսած է հանգանակութիւն 40.000 ռուբլուց ոչ պակաս ժողովելու համար. դորանից 16 հազարը արդէն ժողոված էր մինչև մարտի սկիզբները:

ՕՏԱՐ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏՆԵՐԸ ԲԱՔԻՈՐՄ. Մուրճի վերաբերմունքը դէպի օտար կապիտալներ ժողովրդը Բաքու լալտնի է մեր ընթերցողներին Մուր-ճի անցեալ տարալ № 10—11 և 12-ից: Մենք գտնում էինք որ անգլիական կապիտալների շատ մեծ շափերով ժողովրդը Բաքու նպաս-տաւոր հանգամանք չպիտի համարել և բերել էինք մեր պարտաւո-րանութիւնը. ի միջի ալլոց մենք լալտնել էինք ալն միտքը, թէ անգլիացիք ամենից առաջ պիտի աշխատեն միանալ իրար հետ, Բաքուլ նաւթի արտասահմանեան շուկան իրենց ձեռքը գցելու համար, որից և կը սկսուի Բաքուլ հրապարակի հպատակեցումը անգլիական միացած կապիտալիստներին:

Մեր գուշակութիւնը արդէն իսկ կարարելու վրալ է: «Փրանկ-ֆուրտեան Լրագիրը» (Փրանկֆուրտէր Յալտունց), որը համարու-մ է լաւ տեղեակ նաւթալին շուկաների դրութեանը, պնդում է

որ Բաքույի օդարերկրացի նաւթագործների ամենամեծ մասը (իմանանգլիացիք) ոչ այլ ինչ են, բայց եթէ ամերիկական Standard Oil Co ընկերութեան գործակալները Այդ ենթադրութիւնը նոր հաստատութիւն է ստանում «Բերլինէր-Տաղէբլագո» լրագրի հաղորդածովը, թէ «Պերմանական-Ամերիկական կերոսինալն ընկերութիւնը», որը գործում է ամերիկական սինդիկատի հաշուով, զրկեց իւր մի ածուղի (НАЛИВНОЙ) շոքենաւ ուսաց նաւթի մի բեռ ընդունելու համար, որը դէպի Մանհէյմ էր գնում։ Աւելի ևս բնորոշ է, ասում է Русск. Вѣдомости, որ Բերլինի նոյն լրագրի հաղորդածին համեմատ՝ փետր. 10-ին (Ն. տոմ.) Բաթումից նոցա մի շոքենաւը Ռոտերդամ եկաւ, ուր նա իւր ապրանքը (կերոսին) սկսեց ածել ամերիկական ընկերութեան ցիստերն-շոքենաւերը, որոնք պիտի գնային Հոնոնոսն ի վեր։

Այդ առթիւ Русск. Вѣд. շատ ցանկալի է գործում բացատրութիւն ստանալ և ասում է՝ մրցողների (==Ամերիկական և Բաքույի նաւթավաճառների) իրար մօտենալը այլ բան չի նշանակում բայց եթէ զիտաւորութիւն չուկան բաժանել (размежевать поле сбыта)։ Մինչդեռ Պերմանիայում, ուր մանաւանդ անբարեկամօրէն են վերաբերում դէպի ամերիկական սինդիկատը, մեր (==ռուսական) կերոսինի ու նաւթի համար սպասում էին արդօնութիւններ, որ այլ ևս չի լինիլ, եթէ մենք, մեր հերթին, միանանք ամերիկական սինդիկատին»։

Այսպիսով, ուրեմն, Մուրճում չափոնած հալեացքը անգլիական կապիտալների մոտքի մասին Բաքու՝ իրականութիւն է ստանում, տարաբախտաբար. անգլիացիք, շատ բնական է, ձեռք են գցում նախ արդաստանեան շուկան, ապիսեքն վաճառականութիւնը, Ամերիկայի հետ ընկերական համաձայնութիւններ կապացնելով։ Դորա դէմ է որ մենք զգուշացնում էինք, որովհետեւ վաճառողն է վերջը դառնում տէր նաեւ արդիւնաբերութեան և թելադրում արդիւնքի զները հում արդիւնքի (==սև նաւթի) տէրերին։

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆԻ կոնցերտը (դաշնամուր) Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում հաւաքեց լիքը բազմութիւն։ Կոնցերտի բաժինները անցան ոչ հաւասար չափութեամբ։ Առաջին բաժանմունքը՝ կոորներ չափոնի կոմպոզիտորներից՝ անցաւ սառը, նոյն իսկ դարակուսանքի մէջ թողնելով հասարակութիւնը. երկրորդ բաժանմունքի մէջ, ուր նա նազեց իւր սեփական հեղինակութիւնները, կոնցերտանոյր աւելի զգացմունք ցուց տւեց. բայց ոգևորութիւնը եկաւ միայն bis-երին, և աչդեղ միայն պ. Սվաճեանը արտիստի մի քանի չափութիւններ ցուց տւեց, նազեղով չափոնի հեղինակներից. Խաղը, չամենայն դէպս, շատ ու շատ անհաւասար էր։

ԱՆԳՐԷ: Հիւսիսային բեւեռը օդապարիկով ուղևորած Անդրէի մասին լուրեր ստացւեցին Սիբիրից: Թէ իբր հետքեր են գտնւած (զիսկ-նեք) Անդրէի արշաւանքի Կործանման մասին: Ստոքհոլմից ալք լուրերը ճշդելու համար Սիբիր ուղևորեց արևելօրոգ պ. Մարտինը:

ՖՐԱՆՍԻԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ: Այդ երկու պետութիւնները միջև երկար տարիներ առկաի մնացած քաղաքական խնդիրները, Աֆրիկայի վերաբերմամբ, լուծեցին մարտի 21-ին (նոր տոմ.) ստորագրած մի համաձայնութեամբ, որով Ֆրանսիայի կալածները ստանում են մի մեծ ամբողջութիւն և դորանով կազմում է մի աֆրիկեան ֆրանսիական մեծ իշխանութիւն Նիգէր մեծ գետի, Չադ մեծ լճի կողմերում, որոնք կապում են Ֆրանսիայի ալ կալածների հետ Ալժիրիայում և Ատլանտիկան ովկիանոսի արեւելեան ափում: Գեռ ևս Ֆրանսիան ամբողջութիւն կազմելու համար պէտք է ալ և ալ իշխանութիւններ հպատակեցնէ, բայց սոքա թողնւած են արդէն Ֆրանսիայի կամքին և ազդեցութեան: Նոր համաձայնութեան մէջ եզրագրութիւն մասին խօսք չկայ ասւած:

Նոր համաձայնութիւնը (հ. տ. մարտի 10) ներկայանում է որպէս լրացումն Նիգէրի կոնսենցիայի: Նոր համաձայնութեամբ Անգլիան պահպանում է Բար-էլ-Գազար և Դարֆուր. Ֆրանսիան՝ Վադաի, Բահեմի և առհասարակ բոլոր հողերը Չադ լճից հիւսիս մինչև լադնութիւն 15°. Ֆրանսիային թողնւում է առևտրական հիմնարկութիւններ հաստատել Նիգրոսի և սորա օժանդակ գետերի վրայ: Երկու պետութիւնները փոխադարարձապէս պարտաւորւում են ալ սահմաններից դուրս գտնող հողերի վրայ քաղաքական իրաւունքներ ձեռք չբերել:

ԴՐԷՅՅՈՒՍԻ ԳՈՐԾԸ: Պարզամաւորները ժողովում ընդունւած օրինագիծը, որով վերաքննութեան գործերը նշանակում է ամբողջ վճարեկ արեանը (և ոչ միայն քրէական բաժինը) ընդունեց նաև սենատում փետր. 18 (կ. տ.), 155 ձայնով ընդդէմ 131-ի:

«Ֆիգարո» օրաթերթը սկսել է տպել դատական պալատային քրէական բաժնի կատարած քննութիւնը, որ եղել էր դռնփակ և ոչ հրապարակաւ: Գեռ ևս չալտնի չէ թէ ինչպէս է խմբագրութիւնը ձեռք բերել ալք գործը: Տպւած են ցուցմունքները Կազիմիր-Պերիէի, գեն. Գալիֆէի, Պատրի դը Կլանի, գեներալներ Մերսիէի, Բիլլօի, արտիլերիայի մայոր Հարոմանի, Բերտիլլիսի, զեն. Ռոթէի, Պուանկարէի, Կաւէնեակի, Գոնզլի և ուրիշները:

Այդ դոկումէնտները տպելու համար Ֆիգարո՛ն խմբագրապետը ենթարկեց 500 ֆրանկ տուգանքի: Ֆիգարո՛ն ալք հրապարակութիւնները սկսել է հրատարակել մարտի 20-ից (1 ապր.):

— Դրէկֆուսի գործով առաջացած ներքին պառակտումները, որպէս չափոնի է, ճորից կենդանութիւն տւին «Հալրենասէրներ լի-
գա» ընկերութեան (Նախագահ՝ Պօլ Դերուէդ) և կեանքի բերին
ճոր ընկերութիւններ, որպէս «Միութիւն մարդու իրաւունքների
պաշտպանութեան համար» (Նախագահ՝ Փիւլ Լըմէոր) և ուրիշներ
Հանրապետութեան նախագահ Լուքէի ընտրութիւնից անմիջապէս չե-
տո՛ւ Հալրենասէրների լիգա՛ի կուսակիցները աշխատեցին զօրքի մէջ
չփոթութիւն գցել, որի համար և Դերուէդը դատի կոչւեց, խուզար-
կութիւններ կատարեցին նաև չիշեալ ընկերութիւններից երկրորդի
մէջ, որի գործադիր կոմիտէն բաղկացած է 33 հոգուց, դոցանից
5-ին դատի կոչեց կառավարութիւնը, չափոնելով որ կառավարու-
թեան նպատակն է ալդ ընկերութիւնն ևս լուծել:

— Սենատի նախագահ ընտրւած է Ֆալիէր, որը սկսեց նախա-
գահել 24 փետր. (հ. տ.):

— Ծովալին մինիստր Լոկրուա չափոնեց որ Ֆրանսիան ունի
ալժմ մի սորոթովեալ նաւ, օժտւած տեսնելու գործիքով. նաւը արա-
գութեամբ ուղղւում է դէպի թշնամու նաւը և տալիս ցանկացած
հարւածը:

ՔԻԻՐՔԻԱ. Լորդ Ռոզբերի, պարագլուխը անգլիական լիբերալ կուսակ-
ցութեան, ալցելեց Կ. Պոլիսը, ուր անգլիական զեսպանատանը պառ-
ու ճաշկերպութ րուեց. սուլթանը չէր նշանակել ունկնդրութիւն, և
Ռոզբերին անակնկալ կերպով հեռացաւ Կ. Պոլսից: Հակական կո-
տորածների ժամանակից ի վեր սուլթանի զգացմունքները դէպի
Ռոզբերին անբարեկամական են:

Հալար-փաշա քաղաքը նաւահանգիստ չիւնելու համար 11-ն
մարտի պալման կապեց թիւրքաց կառավարութիւնը անսորոլիական
երկաթուղիների գերմանական ընկերութեան հետ:

ԻՍՊԱՆԻԱ. Կարլոսեան շարժումներ են սկսել աֆալիսի ծաւալով, որ կա-
ռավարութիւնը սորպւած է տեսնում ալժմ զօրքով բռնել վրանգւած
գաւառները՝ հիւսիսում և Անդալուզիալում. չոյս են տածում որ գործը
ապստամբութեան չի հասնի:

ՊԱՊ ԼԻԻՈՆ XII, փետր. 16-ին, պապի գահակալութեան մօտալուր տա-
րեղարձի առիթով կատարած դիպլոմատիական մարմնի ընգունելու-
թիւնից չեքու իրեն վաղ զգաց. 17-ին ազդրի վրա՛ օպերացիոն կա-
տարեց, որից չեքու չեքու անցաւ. 18-ին փետր. սկսեցին պապի
առողջութեան մասին պաշտօնական բիւլլետէններ տպւել որ տեց
մինչև մեծ հիւանդի ապաքինումը:

ՓՏԱԼԻԱ ԵՒ ԶԻՆԱՍՏԱՆ: Իտալիալի ներկայացուցիչը Պեկինում Մարտի-
նօն ուղղեց մի թուղթ չինական արտաքին գործոց մինիստրութեան

պահանջելով որ խրալիալին տրելի Սանմունեան ծովախորշը և նաւահանգիստը: Չինաստանը ետ դարձրեց թուղթը իտալական ներկաւացուցչին, որը, եւրոպական գաղափարներով, վերաւորանքի էր հաւասար, մանաւանդ որ ետ էր տրւած կարմիր ծրարի մէջ (որպէս վարում են անկարեոր թղթերի համար): Չին կառավարութիւնը բացատրեց որ թուղթը ետ դարձրեց՝ որովհետեւ սպանջները կատարել չէր կամենում, իսկ ալ կերպ մերժելը՝ չինական գաղափարներով՝ կարող էր չարաբերութիւնները վատացնել: Գորանից չեղող իտալական դեսպանը վերջնագիր ուղղեց նոյն պահանջով, առանց սակաւն իւր կառավարութիւնից առ ալդ լիազօրութիւն ստացած լինելու, և ալդ պատճառով ետ կոչեց իտալիա: Բաւց պահանջը մնաց և իտալիան ալժմ պատերազմական նաւեր է ղրկում չինական ջրերը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ: Մի քանի ամիս առաջ պետութիւնները հարկ էին դադար դնսպանդներին և միսիաններին ու եւրոպացոց ապահովութեան համար փոքրիկ պահապան զօրքեր ներս մտցնել Պեկին-ալժմ. դժբա հեռացում են:

Լի-Հուն-Չանգը մարտի 21-ին Պեկին եկաւ և շատ պատուաւոր կերպով ունկնդրութեան ընդունեց կապրունուց:

ԴԱՆԻԱ: Դանիական պարլամէնտը 73 ձայնով ընդգէմ 28-ի վարկ բացեց՝ արևելեան ասիական ջրերո պատերազմական նաւ ղրկելու համար. հրամանատար Նշանակւած է պրինց Վալդեմար:

ԿՐԵՏԷ: Չորս պետութիւնները համաձայնութիւն են կաւացրել, որով Կրետէի վերաբերեալ խնդիրները պիտի վճռեն Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսիայի դեսպանները Հռոմում, միասին իտալական արտաքին գործերի մինիստրի հետ, վերջինիս նախագահութեամբ:

ՍԷՍԻԼ ՌՈՒՄ, որը 1896-ին, երբ Զեմստնի արշաւախումբը ներս խուժեց Տրանսալի հանրապետութիւնը, ստիպւած եղաւ Կապի երկրի միսիստրի պաշտօնից հեռանալ (նա էր ներշնչողը ալդ արշաւանքի, որը դէմ կացաւ Տրանսալի նախագահ Կրիզէրը, իւր զօրքով, պաշտպանութիւն գտնելով գերման կապեր կողմից). նոյն Ռոմը, նշանաւոր անգլիացի Ֆինանսագէտ և քաղաքական գործիչը Աֆրիկայի հարաւում, մարտի սկիզբը Բերլին եկաւ և ընդունեց կապրից. եկած էր բանակցելու հեռագրական թելի համար, որը նախագծի համեմատ՝ պիտի անցնի Աֆրիկայի գերմանական հողերի միջով:

ՍԱՍՈԱ կղզիներում (թագաւորութիւն, Խաղաղ ովկիանոսում) շարունակւում է քաղաքական մրցութիւնը Հիւս. Ամերիկայի, Անգլիայի մի կողմից, և Գերմանիայի միջև միւս կողմից: Նորերս Անգլիան և Ամերիկան ցալժման թագաւոր Մարտաֆալի տեղ թագաւոր են կարգեք Տանու'ին: Գերմանիան հակառակում է դորան:

ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ. Վերջապէս Ունգարիայի և Աւստրիայի միջև համաձայնութիւն կապացաւ և կազմեց ունգարական Տոր մինիստրութիւն Կոմս Սէլլի նախագահութեամբ. մինիստրութիւնը կանգնած է 1867-ի օրէնքների հողի վրայ, արտաքին քաղաքականութեան վերաբերմամբ նա չարած է մնում երրեակ նիզակակցութեան:

Ֆիլիպին ԿԼԶԻՆԵՐ. Ագլինալոօի ու Հիսիսալին Ամերիկայից նշանակած ընդհանուր նահանգապետ Օտիսի միջև շարունակում են թշնամական պատերազմական զոգծողութիւնները, ուր Ամերիկացիք ետ են մղում ապստամբականներին: Ագլինալոօն պահանջում է կատարեալ անկախութիւն: Հիւս. Ամերիկայի լանձնաժողովը դիմումն է արել Ֆիլիպինեան ժողովրդին մի չադարարութիւնով, որը պիտի թարգմանի կղզիների համար բոլոր տեղական բարբառներով, և ուր ասած է թէ Ամերիկան մտադիր է Ֆիլիպինցիներին տալ ինքնավարութիւն, բայց որ դորա համար Ֆիլիպինցիք պէտք է կատարեալ պէս պատրաստ լինեն, նախ քան Ամեր. Միացեալ ստատները կարող կը լինեն բառնալ իրենցից աչն պատասխանարութիւնը: որ նոքա վերցրին ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի առջև՝ Ֆիլիպեան կղզիներում հաստատ կառավարութիւն մտցնելու խոստումով: Ինքնավարութիւնը ենթարկած կը լինի Միացեալ ստատների կոնտրոլին ու հովանաւորութեան, առանց բռնակալութեան ու վրէժխնդրութեան որ և է միտումի, ալդ պարճաւով Ֆիլիպցիք հլաւիրում են վար դնել զէնքը և հպատակել աչն կառավարութեան, որը նոքա ազատեց իւպանական լուծից:

† **ՄԵՐԵԷՄ-ԳՈՒԼԻ,** Յարութիւն, վախճանեց Կ. Պոլսում մարտի սկիզբը. եղաւ 1876—1889 թ. արեւնապետ Տաճկա-Հայոց ազգային ժողովի. (ալդ պաշտօնի մէջ զաջորդեցին իւրար՝ Օտեան, Սերվիչէն, Ապօ և Ստեփան վաշա, իսկ Մերեէմ Գուլիից չեղող՝ զոքո. թիրեաքեան). իւր պաշտօնավարութեան ժամանակամիջոցը կապած էր պատրիարքական ընտրութեան, Կաթողիկոսական խնդրի, Նրուսադեմի վանքի պարտքի, ներքին կանոնադրի և ալ կարեւոր խնդիրների հետ. չալոնի արեւնարան էր, պաղարիւն և հաստադամիտ. արեւստով փաստաբան: Եղաւ նաև Պերալի թաղական խորհրդի անդամ մինչև 1895 թ., իսկ վերջին տարիներս շարունակեց միաչն Շիչլիի ազգ. գերեզմանատան մատակարարութեան վաղուցալ պաշտօնը:

† **ԷՐԿՄԱՆ.** Էմիլ—որը միասին հանգուցեալ Շադրիանի հետ (Էրկման-Շադրիան) գրել է հանրածանօթ շատ ժողովրդական Ֆրանսիալումս վիպական գործեր՝ վախճանեց ներկալ մարտին: Որքան գիտենք, Էրկման և Շադրիան միասին մշակում էին գրելու նիւթը, որից չեպոյ շիւկմանը գրում էր, իսկ Շադրիանը քննում ձեռագիրը և իւր նկատողութիւններն անում. ապա գիրքը տպւում էր: